

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2014 SZEPTEMBER – DECEMBER

7. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

- 1 A referendum előtt és után:
Elemzés a skót nemzeti identitásról és a referendum következményeiről
CSEKE BENCE
- 14 A környezetváltozás kérdése a realista-konstruktivista vitában
VARGA ZSÓFIA
- 32 A nemzetközi migráció biztonságiasítása az Európai Unióban
SZABÓ DÓRA TILDA
- 50 Kína politikája a Xinjiang Ujgur Autonóm Területen
WANG QIANG ZITA

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

7. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

2014 SZEPTEMBER–DECEMBER

BUDAPEST

Kiadja a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2014

ESSZÉ

A REFERENDUM ELŐTT ÉS UTÁN: ELEMZÉS A SKÓT NEMZETI IDENTITÁSRÓL ÉS A REFERENDUM KÖVETKEZMÉNYEIRŐL

Cseke Bence

KÉRDÉSFELVETÉS

2014. szeptember 18-án népszavazást tartottak Skócia függetlenedésének kérdéséről. Ez a politikai aktus lényegében az Anglia és Skócia között a skót állam alkotmányjogi helyzete körül zajló, több mint egy évszázados közjogi küzdelem újabb stációjának tekinthető, mely alapjaiban változtathatta volna meg London és Glasgow kapcsolatát. A két tagállam közötti ellentétek kiéleződése miatt napjainkra a brit politika és társadalom egyik legfontosabb törésvonalának a skót állam alkotmányjogi helyzetéről alkotott álláspont számít, ami még a skót társadalom körén belül is komoly megosztó erővel rendelkezik.¹

Általánosan elmondható, hogy a „skót törésvonal” két, egymástól markánsan elkülönülő részre osztja a referendumban érintett skót lakosságot, ezért a közjogi vita megoldására is alapvetően két válasz kínálkozik. Egyfelől, a skót állampolgárok egy meghatározó része – jelenleg a többség – kiáll a brit identitás és ezzel együtt a két állam uniójának fenntartása mellett. Fontos hangsúlyozni, hogy az uniópárti szavazók – főként a munkáspártiak – többsége megelégszik Skócia 1999-ben megszerzett jogaival, melyek a devolúciós törvény értelmében az önálló skót törvényhozás munkáján keresztül nagyfokú

¹ MCCRONE, David. 2000.

belső autonómiát biztosítanak Glasgow számára. Ez pedig azt jelenti, hogy a lakosság nagyobbik fele nem az elszakadást, hanem a devolúció jelentette kiváltságokat tekinti a két nemzet közötti feszültségek kezelési eszközének. Ellenben a skót társadalom kisebbik, de a referendum napjáig folyamatosan növekvő hányada nem elégszik meg a devolúció jelentette előnyökkel, ezért Skócia függetlenedését valamint ezzel párhuzamban a brit identitás és az unió felszámolását tűzte ki fő céljául. Ez a csoport a Skót Nemzeti Párt (SNP) valamint annak vezetője, Alex Salmond skót miniszterelnök irányításával a függetlenedéstől különböző – az alábbiakban tárgyalandó – gazdasági hasznok megvalósulását várja, melyeket Salmond véleménye szerint jelenleg Nagy-Britannián belül nem lehet kellőképpen kiaknázni. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az korántsem biztos, hogy egy független Skócia ezeket a várakozásokat valóra tudná váltani. Továbbá azt is meg kell említeni, hogy még létezik egy harmadik, kisebb csoport, melynek tagjai alapvetően a devolúció vívmányait kívánják kiterjeszteni, továbbfejleszteni. Ezt azonban kizárólag az unión belül, Skócia kiválása nélkül akarják elérni, így a harmadik csoport motivációi az unió jövőjét illetően alapvetően megegyeznek az első csoportéval, ezért ebben a kontextusban a kettő együtt kezelhető.

A „skót törésvonal” egy viszonylag letisztult képet nyújt a két domináns társadalmi csoport ellentétes érdekeiről. A népszavazás eredményének értelmezéséhez azonban fel kell tennünk azt a kérdést, hogy a skót választópolgárok a politikai megfelelés elve alapján döntöttek-e az eddigiek során és a későbbiekben is az alapján fogják-e döntéseiket meghozni. Ha a politikai megfelelés elve érvényesül, akkor azt mondhatjuk, hogy a választópolgárok arra a pártra, vagy párt által képviselt programra fogják leadni a voksaikat, amelyik leginkább képviseli a személyes értékrendjüket és érdekeiket. Ebben az esetben azok, akik a függetlenséget pártolják és skót identitásúak, azoknak törvényszerűen a nacionalista és függetlenségpárti érdekeket megjelenítő Skót Nemzeti Pártra és az elszakadásra adják le a szavazataikat. Azonban az utóbbi évtizedekben elvégzett társadalomstatisztikai felmérések szerint a gyakorlatban ez másként alakult, amiben nagy szerepe volt, van és valószínűleg lesz is a skóciai brit-skót kettős identitás széleskörű meglétének. Éppen ezért az a sajátos helyzet állt elő – ami a szeptember 18-i referendumban is megmutatkozott – hogy az SNP támogatóinak egy jelentős hányada

elutasítja Skócia kiválását, s helyette az unió fennállását tartja üdvösnek.²

Nemzeti identitás és szavazás Skóciában - Egyesült Királyság-beli választások, 1992:

%	SNP	Munkáspárt	Liberális demokraták	Konzervatívok
skót és nem brit	36	18	9	9
inkább skót, mint brit	43	46	46	25
egyformán skót és brit	18	31	35	50
inkább brit, mint skót	1	2	3	8
brit és nem skót	1	1	5	7
N =	190	304	89	213

Ross Bond – Michael Rosie: Politika és nemzeti identitás Skóciában

Ez a pártpreferenciák és a szavazóbázis között mutatkozó lényeges eltérés pedig alapvető fontossággal rendelkezik, mivel az SNP szavazóinak valós nemzeti identitása mellett segíthet alaposabban megértenünk azokat az indokokat, melyek még a nacionalista szavazóbázis egy jelentős részének is képesek elfogadhatóvá, előnyössé tenni a két ország uniójának fenntartását. Az alábbiakban erre a helyzetre igyekszek részletes magyarázatot adni, hogy minél teljesebb képet alkothassunk a skót nemzeti identitás szegmenseiről. Emellett fontos azt a jelenséget is megértenünk, miszerint a nacionalista szavazók egy jelentős része nem támogatja Skócia függetlenedését, így világossá válhatnak azok az indokok, melyek az unió számára még mindig többségi támogatottságot biztosítanak.

FIKTÍV POLITIKAI MEGFELELÉS

1986-tól kezdődően a híres spanyol szociológus, Luis Moreno végezte el elsőként a legátfogóbb statisztikai kutatásokat a skót nacionalizmus terén. Munkája során arra a megállapításra jutott, hogy 1997-re a magukat csak skótnak vallók aránya 32%-ra emelkedett, míg a kettős identitásúak tábora 63%-ra csökkent, mely jól bizonyította a skót nemzeti identitás megerősödését, melyet az első táblázat szemléltet.

² BOND, Ross. 2000.

Skócia és a „Moreno-kérdés”:

%	Választások		Népszav;
	1992	1997	1997
skót és nem brit	19	23	32
inkább skót, mint brit	40	38	32
egyformán skót és brit	33	27	28
inkább brit, mint skót	3	4	3
brit és nem skót	3	4	3
más/semmi/nem tudja	1	4	2
N =	957	882	676

Ross Bond – Michael Rosie: Politika és nemzeti identitás Skóciában

Moreno a második táblázat adataival a különböző pártok támogatóinak identitásbeli megosztottságát vizsgálta. A politikai megfelelés törvénye alapján első ránézésre ki kellene jelentenünk, hogy az SNP szavazóbázisa rendelkezik a legnagyobb arányban a skót identitásúak támogatásával, így ebben az esetben érvényesnek mondható a politikai megfelelés elmélete. Ugyanakkor, ha más szemszögből nézzük az adatokat, akkor megcáfolhatóvá válik az elmélet, mivel az SNP adataiból az is kiderül, hogy a támogatók több mint fele, kisebb vagy nagyobb mértékben rendelkezik skót-brit kettős identitással is, mely rögtön megkérdőjelezi az *SNP = skót = függetlenségpárti* logikai gondolatmentet.

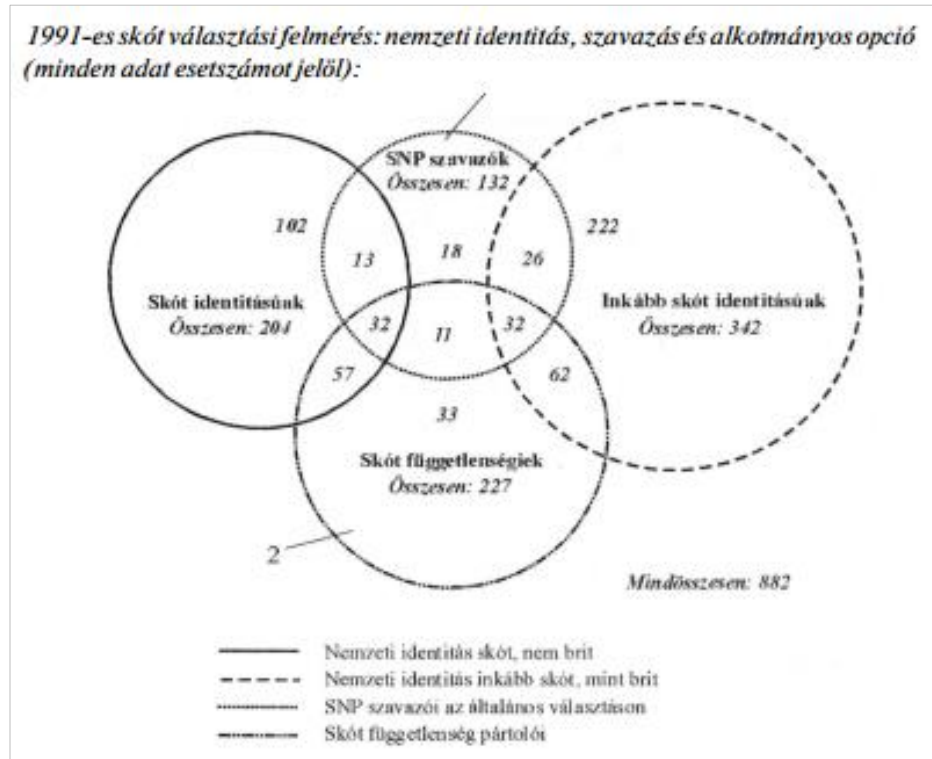
Nemzeti identitás és alkotmányos elképzelések

%	Függetlenség	Devolúció	London
skót és nem brit	39	19	10
inkább skót, mint brit	41	43	25
egyformán skót és brit	14	27	45
főként brit	3	8	13
N =	227	449	156

Ross Bond – Michael Rosie: Politika és nemzeti identitás Skóciában

Hasonló eredményt mutat a harmadik táblázat is, ahol a két alkotmányos opció, valamint az SNP támogatóinak identitásbeli megoszlását láthatjuk. A megfelelési tézist igazolja, hogy a legtöbb skót identitású állampolgár a függetlenséget támogatja, de két fontos dolog ellentmond ennek. Egyfelől a csak skót identitásúak fele se nem SNP szavazó se nem függetlenségpárti, másfelől a függetlenséget pártolók egy meghatározó része brit-skót kettős identitással bír, akárcsak az SNP támogatói bázisa, ezért a megfelelési tézist a

gyakorlati példák nem hogy bizonyítják, hanem éppen cáfolják. Ezt az állítást támasztják alá a következő kördiagram adatai az 1991-es választási felmérés viszonylatában.

Ross Bond – Michael Rosie: *Politika és nemzeti identitás Skóciában*

Ez a négyes osztatú halmazábra megfelelően ábrázolja a pártpreferencia, az identitás és az alkotmányos opció kapcsolatát. Az ábrából rögtön két dolog derül ki. Egyrészt 57-en (47%), akik az SNP-re szavaztak nem támogatják a függetlenségi törekvéseket. Másrészt 152-en (67%) azok közül, akik a függetlenséget támogatták nem szavaztak az SNP-re, hanem inkább a Munkáspártra, a torykra vagy a liberálisokra adták le voksukat. Így konzekvenciaként megállapítható, hogy a skót identitás a függetlenség, valamint az SNP támogatása nem fedik le egymást, így politikai megfelelés helyett politikai meg nem felelésről, inkonzisztenciáról beszélhetünk. Ez annyit jelent, hogy a függetlenségpárti valamint a skót identitású szavazók nem kizárólagosan az SNP-n belül tömörülnek, hanem a pártok között különböző mértékben oszlanak meg, ezért a szavazatmaximalizálás érdekében az összes párt a saját programjához

és elképzeléseihez mértén bizonyos mértékben a nacionalista érdekek, követelések kielégítésre fog törekedni.³

AZ UNIÓ TÁMOGATÁSÁNAK FONTOSABB OKAI

Miután a skót nemzeti identitás és a függetlenedés kapcsolata tisztázva lett, érdemes elemezni azokat az okokat, melyek a két ország uniójának fennmaradását erősítik, s melyek fontos szerepet játszottak a referendum eredményének befolyásolásában is, és később is komoly akadályai lehetnek egy esetleges skót függetlenedés előtt. Ezek olyan tényezők, melyek a több évszázados együttélés során fejlődtek ki és szóttek szoros szálakat Anglia és Skócia között. Ilyen például a bankrendszer, a közös hadsereg, a gazdaságpolitika, és nem utolsósorban a közös uralkodói dinasztia.

Közülük leginkább a gazdasági tényezők – mint például az északi-tengeri olajbevételekből való részesedés, a közös államadósság kezelése, valamint a közös hadsereg fenntartása – gördítik a legnagyobb akadályokat a függetlenedés útjába. Mikor a választási kampány során felvetődött a függetlenedési referendum kilátásba helyezése, Alex Salmond skót miniszterelnök alapvetően negligálta a függetlenedésből adódó esetleges gazdasági problémákat, mondván, hogy az északi-tengeri olajbevételeknek, a nemzetközi tengerjog alapján Skóciára eső része bőségesen kárpótolja a skót költségvetés kezdeti hiányát.

Azonban a helyzet korántsem olyan egyszerű, mint ahogy azt Salmond vélte, sőt a körülményeket tovább bonyolítja, hogy az olajbevételek esteleges jövőbeli elosztásának nem is egy forgatókönyve ismert. Alaphelyzetben, a kőolajbevételek nélkül a független skót államháztartás hiánya azonnal 15,6%-ra emelkedne. Második elképzelésként, ha a bevételeket a lakosság arányában osztanák el, Skócia csupán a bevételek 9%-át szerezne meg, így a hiányt csak minimálisan 14,7%-ra tudná csökkenteni. Azonban, ha Skócia kiharcolja az 1958-as kontinentális talapzatról szóló nemzetközi egyezmény szerint a bevételek földrajzi alapon történő felosztását, akkor 9% helyett 90%-ban részesülhetne az északi-tengeri kőolaj- és

³ BOND, Ross and Michael Rosie. 2008.

BOND, Ross and Michael Rosie. 2000.

földgázmezőkből származó bevételből. Ugyanakkor, mint időközben kiderült, ez a lehetőség sem jelentene feltétlenül megoldást Salmond számára, mivel az északi-tengeri lelőhelyek kitermelési szintje 1999 óta folyamatosan csökken. Sőt, az Orkney- és Shetland-szigeteken kibontakozó brit-szimpatizáns „viking” ellenállás tovább nehezítené a fosszilis energiaforrásokhoz történő hozzáférést, mivel abban az esetben, ha a skót minta lapján a két szigetcsoport is kijelenti saját függetlenségét, vagy deklarálja az unióban történő bennmaradását, akkor Skócia a várt bevételek mintegy egynegyedétől esne el.⁴

A független skót gazdaság fenntarthatósága mellett fontos kérdésnek számít az unió adósságának szétosztása is. 2012-es adatokkal számolva az egy főre jutó GDP gyakorlatilag megegyezik a két országban, ezért az angol és skót politikusok egyaránt elfogadnák az 50-50 százalékból történő adósságtvállalást. 2012 januárjában a brit államadósság a GDP 63%-át tette ki, de a gazdasági válságkezelés során történő hitelfelvételeknek köszönhetően, a gazdasági elemzők az államadósság 77-78%-ára történő növekedését prognosztizálják 2014-re. Ez a tendencia már rövidtávon is növelné a skót adósságtvállalás mértékét, így az államadósság megöröklésének perspektívájából nézve sem lenne előnyös a feltételezhetően nagy induló deficittel szembesülő független gazdaság számára Skócia elszakadása.⁵

Hasonlóan a növekvő államadósság jelentette terhekhez, Skócia prognosztizált önálló adósbesorolása sem kecsegtet sok jóval a függetlenségpártiak számára. Jelen esetben az Egyesült Királyság a lehető legmagasabb AAA adósbesorolási szinttel rendelkezik, ami annyit jelent, hogy a vagyoneszközök piacáról alacsony kamattal hitelezheti az állam működését. Azonban egy független Skócia esetében az AAA besorolás több mint valószínű, hogy tarthatatlan lenne, mivel egy újonnan létrejövő országban, ahol magas az államháztartási hiány és az államadósság szintje, és ahol az állami bevételek 12%-a kimerülő nyersanyagforrásokból származik, biztosan nem kaphatna AAA besorolást, ezért a független skót állam drágábban finanszírozhatná magát a piacokról, további komoly versenyhátrányba hozva ezzel saját gazdaságát.⁶

⁴ GÖMÖRI, Roland. 2012.

⁵ UK Total Government Debt.

⁶ GÖMÖRI, Roland. 2012.

Újabb megválaszolatlan kérdésnek minősül a fentiekhez hasonló fontossággal bíró önálló skót monetáris politika megvalósítása is. Ezen a területen két irányadó vélemény alakult ki. Az első elképzelés szerint nem szükséges változtatni a valután, továbbra is a font sterlinget kellene megtartani fizetőeszközü, mely nem igényelne mást, mint egy Angliával létesítendő valutauniót.⁷ Ezzel szemben a második, kisebbségi felfogás képviselői az eurót kívánnák bevezetni, mellyel az Európai Unió monetáris közösségébe kívánnák integrálni Skóciát. Az euró bevezetése valóban megkönnyítené a skót integrációt az Unió piacaival, ugyanakkor Brüsszel felügyelete alá kerülne a skót monetáris politika, amely a szigorú maastrichti kritériumok és a Stabilitási és Növekedési paktum követelményei miatt hatalmas kihívásokkal szembesítené a skót kormányzatot a függetlenedés utáni gazdaságilag komplikált átmeneti időszakban. A font sterling megtartásának esetében hasonlóan alakulna Skócia pénzügyi felügyelete, mint az euró kapcsán, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben csak Angliával kellene összehangolnia pénzügyeit, nem pedig az Európai Unió egészével, így a monetáris politika kilátásai is egyértelműen az Angliával létesített unió fenntartását erősítik. 2014 februárjában azonban a londoni kormányzat elzárkózott a Skóciával létesítendő monetáris uniótól, ami alapjaiban kérdőjelezi meg a skót törekvések létjogosultságát. Ugyanakkor Salmond a helyzetre adott válaszában egy B tervet ismertetett, mellyel kiállt a font monetáris unió nélküli megtartása mellett, amit a montenegrói euró és a panamai dollár gyakorlatára képzelne el. Ebben az esetben, azonban a skót gazdaságnak és bankrendszernek folyamatosan alkalmazkodnia kellene az angol kamatlábak ingadozásához, ami megfelelő mennyiségű fonttartalék hiányában könnyen bankválságba is torkollhat.⁸

Végül, az unió mellett szóló utolsó fontosabb érvként felhozható, hogy a feltételezhetően nagymértékű kezdeti államháztartási hiány miatt az önálló skót hadsereg fenntartása, valamint a további biztonságpolitikai kiadások finanszírozhatatlan helyzettel állítanak szembe a független skót kormányt.⁹ Salmond elképzelései szerint a függetlenedés után a skót kormányzat egy 15 ezer fős hadsereget

⁷ The Telegraph. 2014.

⁸ The Telegraph. 2014.

⁹ DABIS, Attila. 2013.

állítana fel, miközben a nukleáris semlegesség nevében kitiltanák a brit (angol) nukleáris csapásmérő egységeket – tengeralattjárókat, hadihajókat – a skót felségterületről, mely a brit rakétavédelem szempontjából delikát kérdésnek számít.¹⁰ Salmond emellett azt is hozzáfűzte, hogy a skót államháztartás kezdeti törékenységére való tekintettel a hadi beszerzéseket egy ideig Angliával közösen valósítanák meg, de ezt a verziót annak abszurditása miatt, ahogyan a monetáris unió ötletét is a londoni kormányzat elutasította.¹¹ A helyzet megoldására Alex Salmond alternatívaként a skót NATO tagság lehetőségét propagálta, ahol a kollektív biztonság előnyeit kihasználva Skóciának lehetősége nyílna a kiadásait optimalizálni és a saját biztonságát maximalizálni. A helyzet azonban ennél bonyolultabb, mivel a skót parlament ez idáig nem folytatott általános vitát a kérdéstről, valamint a NATO tagállamok álláspontjai is eltérőnek mutatkoznak, így Skócia biztonságpolitikai helyzete egy esetleges függetlenedés után mind a mai napig kérdéses maradt, ami ebből a szempontból is egyértelműen előnyösebbé teszi az unió fenntartását a függetlenedéssel szemben.¹²

A REFERENDUMOT KÖVETŐEN

A brit unió fennmaradását biztosító referendum eredményeit először Alex Salmond értékelte közvetlenül az eredmények kihirdetése után. Beszédében a függetlenségpártiak vereségét igyekezett pozitív fényben feltüntetni ugyanakkor bejelentette lemondását, mind a miniszterelnöki, mind a pártelnöki pozícióról, ezzel implicit módon beismerve politikájának kudarcát.¹³ Salmond beszédében azt is kiemelte, hogy a skót nép a referendumnak és a függetlenségpárti folyamatoknak köszönhetően a demokratikus világ legegységesebb népévé kovácsolódott, mely minden reménnyel folytathatja törekvéseit egy jobb világ megteremtése érdekében. Ezzel a kijelentést később alapjaiban vitatta a skót munkáspárti vezető, Johann Lamont, aki a skót társadalom megosztottságát emelte ki,

¹⁰ The Scotsman. 2012.

¹¹ Transindex. 2012.

¹² BBC News. 2013.

¹³ Salmond egészen november 21-ig marad hivatalában, amíg a SNP pártkongresszusa dönt utódjáról. Legnagyobb esélyesnek Salmond jelenlegi helyettese Nicola Sturgeon számít, akit már a kormányból is többen biztosítottak a támogatásukról. BBC News. 2014.

mely a referendum eredményeinek megoszlásában (55,3%-44,7%) is jól megmutatkozott. Lamont szerint Skócia akkor járna a legjobban, ha az unión belül maradv a devolúció útját erősítve érne el többletjogokat a skót törvényhozás számára. Ez pedig egyértelműen azt jelenti, hogy a skót politika törésvonalai, és a függetlenségi törekvésekkel szemben képviselt attitűdjei nem változtak meg, és a jövőben is hasonló konstellációt fognak alkotni, ezért nem lehet sem politikai átrendeződésre, sem pedig a közjogi viszony alapvető átalakulására számítani.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a brit kormányfő, David Cameron már a referendumot megelőzően a devolúciót erősítő engedmények, többletjogok megadását helyezte kilátásba, melyeket januárra történő elfogadását a referendum után ismételten megerősítette.¹⁴ A jelenlegi törvényelőkészítő folyamatokban többpárti egyeztetés zajlik egészen november végig, a törvénykezdeményezés elfogadásáig. A jogalkotási folyamatokat és az ígért januári határidőt azonban akadályozhatja a devolúció útjától teljesen elzárkózó SNP vezette skót kisebbségi kormány, mely sokat veszíthet hitelességéből, ha együttműködik Cameronnal a devolúciós törvényjavaslat kidolgozásában és végrehajtásában.

A skót belpolitika mellett azonban érdemes górcső alá venni a referendum nemzetközi hatásait, kiváltképpen a Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban és Belgiumban meglehetősen aktív nemzeti kisebbségi mozgalmak kapcsán, melyek az autonómia vagy teljes függetlenség elérését tűzték ki célul. Általánosságban elmondható, hogy egy sikeres skót elszakadás várhatóan egy láncreakciót indított volna el a nemzetiségi mozgalmak körében, akik a skót példán felbátorodva szintén referendum kiírását követelték volna a központi kormányzattól, ami a referendum eredményei miatt nem következett be.¹⁵ Ugyanakkor hiba lenne azt állítani, hogy a skót szecesszió meghiúsulása végzetes csapásnak minősülne a többi függetlenségpárti nemzetiségi mozgalom vagy politikai párt – mint például az olasz Liga Veneta, az osztrák Dél-Tiroli Szabadság Párt vagy a Katalán Szolidaritás a Függetlenségért párt – számára, mivel ezek a skót törekvések sikerétől függetlenül is jelentős társadalmi

¹⁴ CBC News Canada. 2014.

¹⁵ The American Interest. 2014.

támogatottsággal és politikai hatalommal rendelkeznek. Továbbá, a szecesszionista vagy autonómiapárti nemzetiségi mozgalmak általában területenként eltérő társadalmi és politikai problémákra reflektálnak, éppen ezért a mozgalmak célkitűzései és attribútumai között jelentős különbségeket lehet felfedezni. Ez pedig azt eredményezi, hogy a skót függetlenedés megghiúsulása csak részben hat ki negatívan a nemzetiségi mozgalmak aktivitására, mivel a feszítő lokális társadalmi, politikai és gazdasági problémák önmaguktól életben tartják a társadalmi csoportok közötti feszültségeket. Arra azonban már nagyobb valószínűséggel lehet számítani, hogy a brit példán felbuzdulva a központi kormányzatok a területi autonómia jogainak kibővítésével fognak próbálkozni a függetlenségpárti törekvések sikerének megakadályozása és a társadalmi feszültségek mérséklése érdekében, ami a közeljövőben a mérsékelt, tárgyalóképes politikai pártok felértékelődéséhez fog vezetni.

KONKLÚZIÓ

Habár Salmondnak sikerült kiharcolnia, hogy a londoni kormányzat kiírja a függetlenedésről szóló referendumot, a fundamentális kérdésekre – mint például a hadsereg fenntartása, az olaj- és földgázbevételek elosztása, az államadósság megöröklésének aránya, az önálló monetáris politika megteremtése – azonban sem a referendum előtt, sem azt követően nem született átfogó jellegű, megnyugtató rendezési terve. Ez a helyzet pedig a politikai stratégiák hiányában, a független skót jövőkép kiszámíthatatlansága és bizonytalansága miatt kevesebb választót mozgósított a függetlenség mellett, ezért a szeptemberi referendum biztosította az unió továbbélését.

A függetlenedés társadalmi támogatottságát vizsgálva kijelenthető, hogy a függetlenségpárti nacionalista politika inkább tekinthető az SNP önálló politikai intenciójának, mintsem a skót lakosság alulról szerveződően kiforrt, többségi támogatottságnak örvendő egységakarátának. Ezt az állítást támasztja alá a fentiekben bemutatott identitás és közjogi preferenciákat bemutató halmazábra, valamint a szeptember 18-i referendum eredménye is.

Azt is fontos hangsúlyozni, hogy szeptember 18-át követően a politikai konstellációja és a társadalmi elvárások nem változtak meg és nagy valószínűséggel nem is fognak megváltozni. Éppen ezért a jövőben minimális annak az esélye, hogy a brit állampolgárság helyett az önálló skót államiság nagyobb, gazdaságilag kimutatható előnyöket tudna jelenteni a skót állampolgárok számára, ezért a tanulmányban felsorolt indokokból és érvekből kiindulva feltételezhető, hogy egy Skócia függetlenedéséről kiírt jövőbeli referendum is hasonló eredménnyel végződne.

A referendum nemzetközi hatásait vizsgálva pedig kijelenthető, hogy a skót referendum sikertelensége nem fogja leszerelni a többi európai nemzetiségi, függetlenségi mozgalmat, de mindenképpen feltételezhető, hogy a központi kormányzat valamint a tartományok közötti viszonyban a brit minta alapján a mérsékelt és az együttműködésre képes politikai pártok szerepe meg fog nőni.

FORRÁSOK

Tanulmányok

- BOND, Ross. 2000. "Squaring the Circles: Demonstrating and Explaining the Political "non-alignment" of Scottish national identity." *Scottish Affairs* 15-35.
- BOND, Ross and Michael Rosie. 2008. "National identities in post-devolution Scotland." *Radical Statistics* 47-65.
- BOND, Ross and Michael Rosie. 2000. "Politika és nemzeti identitás Skóciában." *Regio* 106-127.
- DABIS, Attila. 2013. "A skót szecesszió dilemmái." *Kisebbségkutatás* 29-65.
- GÖMÖRI, Roland. 2012. *Mennyire lenne életképes egy független Skócia?* Március 26. Accessed December 5, 2014. <http://kitekinto.hu/europa/2012/03/26/mennyire- lenne- eletkepes- egy- fuggetlen- sk- ocia&lap=2/#.VIGhD2PEQck>.
- MCCRONE, David. 2000. "Skócia: ország, társadalom, nemzet?" *Regio* 65-85.

Internetes források

- BBC News. 2014. *Scotland Referendum: Salmond to quit after Scots vote No.* September 19. Accessed December 5, 2014. <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-29277527>.

- BBC News. 2013. *Scottish independence: Alex Salmond 'certain' on Nato membership*. April 10. Accessed December 5, 2014. <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-22089955>.
- CBC News Canada. 2014. *After the Scotland referendum: What happens next*. September 19. Accessed December 5, 2014. <http://www.cbc.ca/news/canada/after-the-scotland-referendum-what-happens-next-1.2771496>.
- The American Interest. 2014. *Will Scottish Independence Create a Bandwagon Effect?* September 17. Accessed December 5, 2014. <http://www.the-american-interest.com/articles/2014/09/17/will-scottish-independence-create-a-bandwagon-effect/>.
- The Scotsman. 2012. *Alex Salmond reveals vision for Scottish armed forces*. January 20. Accessed December 5, 2014. <http://www.scotsman.com/news/politics/top-stories/alex-salmond-reveals-vision-for-scottish-armed-forces-1-2067235>.
- The Telegraph. 2014. *Scottish independence: Alex Salmond reveals currency Plan B'*. February 24. Accessed December 5, 2014. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scotland/10657721/Scottish-independence-Alex-Salmond-reveals-currency-Plan-B.html>.
- Transindex. 2012. *Kemény dió – Miért nem is olyan egyszerű Skóciának függetlenedni?* October 17. Accessed December 5, 2014. <http://vilag.transindex.ro/?cikk=18626>.
- "UK Total Government Debt." Accessed December 5, 2014. <http://www.ukpublicspending.co.uk/uk-national-debt-chart.html>.

ESSZÉ

A KÖRNYEZETVÁLTOZÁS KÉRDÉSE A REALISTA-KONSTRUKTIVISTA VITÁBAN

Varga Zsófia

ABSZTRAKT

A huszadik század végére a környezetváltozással járó problémák és kihívások egyre nagyobb teret nyertek a politikai életben. Az általános vélekedés szerint mára a környezetkárosodás olyan mértékűvé nőtt, hogy hatása már nem hagyható figyelmen kívül. Ahogyan a környezetváltozás hatásai integrálódtak a politikai köztudatba, úgy nyertek fokozatosan egyre nagyobb teret a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek diskurzusában is. Valamennyi megközelítés igyekezett beilleszteni az új kihívásokat a saját paradigmájába, így az elméleti viták újabb dimenziókban folytatódtak. A realisták elsősorban abból a szempontból vizsgálták a klímaváltozás okozta lehetséges kockázatokat, hogy azok milyen veszélyeket jelenthetnek az államokra. Ezzel szemben a konstruktivisták egy új típusú biztonságpolitika szükségességét hangsúlyozták, és igyekeztek feltárni, hogy a döntés folyamatában résztvevő aktoroknak milyen befolyásuk van az államok percepcióira és ebből kifolyólag arra, hogy milyen lépéseket tesznek a kérdés kapcsán.

A KÖRNYEZETVÁLTOZÁS HATÁSAI A BIZTONSÁGPOLITIKA TÜKRÉBEN

A klímaváltozással együtt járó kockázatok elemzései fokozatosan váltak részévé a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek. A különböző megközelítések alapvető világnézetük integráns részeként próbálták interpretálni a kérdést, ezért különböző szempontok alapján, más és más aspektusát kiemelve vizsgálták a problémát. Bár a klímaváltozás okozta lehetséges biztonságpolitikai kockázatok közül eltérő problémákat elemeztek és látszólag különböző eredményekre jutottak, abban mégis mindegyik megközelítés képviselői egyetértenek, hogy a környezetváltozás egyre nagyobb fenyegetést jelenthet mind az államokra, mind pedig az egyes egyénekre (sőt, az államok feletti szintekre is). Szintén közös pont, hogy mindegyik irányzat szerzője hangsúlyozta, hogy a jelenleg megtett erőfeszítések nem lesznek elegendőek ahhoz, hogy a klímaváltozás káros hatásait csökkenteni tudják és elháríthassák ezeket a kockázatokat. Azonban fontos kiemelni, hogy az új problémák újabb tereket nyitottak az elméleti vitáknak. Valamennyi megközelítés igyekezett bebizonyítani, hogy ezek az új típusú kihívások a saját paradigmájukba illeszkednek és azokat a saját módszereikkel lehet a legjobban elemezni. A legélesebb szembenállás a konstruktivisták és a realisták között alakult ki.

A REALISTÁK ÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS: A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS HATÁSAI AZ ÁLLAMRA

A realista-konstruktivista vita az 1990-es évektől kezdve egészen napjainkig meghatározó eleme a nemzetközi kapcsolatok tudományának, és a környezetváltozás okozta dilemmák egy újabb színteret jelentettek, ahol az egyes megközelítések szerzői alkalmazhatták elméleteiket.

A realizmus E. H Carr 1939-ben megjelent *Húsz év válság (Twenty Years Crisis)* című művével vált meghatározó elméletévé a nemzetközi kapcsolatok tudományának, és egészen a század végéig dominálta a tudományos diskurzust. Ennek oka, hogy metodológiája és ontológiája sokkal inkább megfelelő volt a kor viszonyainak leírására és elemzésére, mint a korábban meghatározó liberális

internacionalizmusé. A klasszikus realizmus hívei úgy vélték, hogy a nemzetközi rendszer anarchikus, mindez pedig egyfajta önsegélyező rendszerhez (*self-help system*) vezet, mely három kulcsfogalom köré épül: nemzeti érdek, hatalom és erőegyensúly. Az elsődleges cél a túlélés, ezért az aktorokat mindig az önérdek vezeti, „nem pedig elvont filozófiai, vagy erkölcsi elvek” (Egedy, 2007. p. 34). A rendszer jellegéből adódóan az államok hajlamosak a versengésre és a konfliktusokra, ezért a realisták szerint a kooperáció igen bizonytalan és kétes kimenetelű, „még akkor is, ha az ebből származó potenciális haszon mindenki által elfogadott” (Rowlands, 1996).

A II. világháború utáni évtizedekben a neoliberais kihívásra adott válaszként megjelentek a neorealisták, akik finomították, árnyalták a klasszikus realizmus diszciplínáját. Ők már a gazdasági hatalmat helyezték a vizsgálatok centrumába, ám továbbra is kételkedtek egy globális világkormányzat létrehozásában. Véleményük szerint az együttműködés csak abban az esetben lehetséges, amennyiben létezik egy – Keohane által – hegémónnak nevezett hatalom, amely képes és hajlandó is erejét arra használni, hogy ezeket a folyamatokat elősegítse.

A hidegháború végével a realisták elsők között hívták fel a figyelmet a környezetváltozás biztonságpolitikai kockázataira. Robert Kaplan az elsők között hívta fel a figyelmet arra, hogy a környezetváltozás lehet a huszonegyedik század legégetőbb nemzetbiztonsági kihívása (Kaplan, 1994. p. 3).

Marc A. Levy igyekezett pontosan definiálni a környezet (*environment*) és a biztonság (*security*) fogalmát. Erre azért volt szükség, mert az elemzésekben ezen kulcsfogalmak eltérő értelmezése, illetve pontatlan használata akaratlanul is különböző eredményekre vezethetett, így a szerzők gyakran elbeszéltek egymás mellett. Emiatt érdekesebb lenne a „környezetnek” azt a definícióját használni, amely hangsúlyozza a kapcsolatot a fizikai és biológiai rendszerekkel (*physical and biological systems*). A terminus megfelelő alkalmazásával kapcsolatban Stephan Libiszewskire hivatkozva úgy vélte, hogy akkor érdemes használni a kifejezést, ha olyan jelenséget akarunk leírni, amelynek gazdasági vonatkozásai vannak, mivel a környezeti kockázatok így nem szűkülnek le csupán ökológiai dilemmákra továbbá ezúton köthetők össze legjobban a biztonságpolitika kérdéskörével (Libiszewski, 1992. In: Levy, 1995.

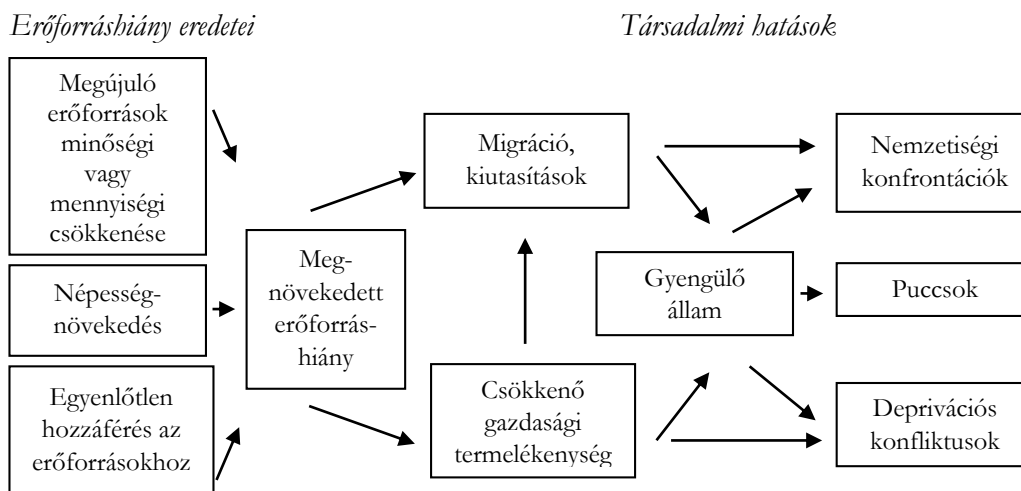
pp. 37–39). Alapvetően Levy az államok szempontjából vizsgálta meg a klímaváltozás lehetséges hatásait és a fenyegetések csoportosítását is ebből a szempontból tette meg és a „biztonság” lehetséges értelmezései közül azt tartotta a legmegfelelőbbnek, amelynél „a nemzeti érdekek és értékek védelme kerül előtérbe a külföldi fenyegetésekkel szemben.” Levy Helga Haftendorn, Stephen Walt, illetve Richard Ullmann definícióit vegyítve a következő meghatározást gondolta a legpontosabbnak: „a nemzetbiztonságra nézve fenyegetést jelent minden olyan szituáció, melyben az állam legfontosabb értékei drasztikusan degradálódnak valamilyen külső cselekedet, esemény hatására” (Levy, 1995. p. 40). Levy a környezeti fenyegetéseket két csoportra osztotta fel, közvetettre és közvetlenre. Utóbbiakhoz tartozik többek között az ózonréteg elvékonyodása és a klímaváltozás. Indirektnek azok a kockázatok számítanak, amelyek vagy nem a legfontosabb értékeket fenyegetik, vagy pedig nem közvetlenül, hanem más, komplexebb mechanizmusban szerepet játszva jelenthetnek fenyegetést. Ilyen például az elsivatagodás, vagy a talajerózió, amelyek a fejlődő országok nehézségeit súlyosbítják. A környezetkárosodás lehetséges következményeit három kategóriába sorolta: az állam túlélését közvetlenül fenyegető hatások, közvetlen fizikai fenyegetések, közvetett politikai kockázatok (például migrációs hullámok, polgárháborúk, regionális konfliktusok), melyek közül az utóbbit tartotta a klímaváltozás legkevésbé valószínű következményének (Levy, 1995. p. 54).

Ezzel ellentétben Thomas Homer-Dixon a politikai konfrontációt jelölte meg a környezetkárosodás egyik legnagyobb kockázataként, kutatásai középpontjába pedig a polgárháborúk kialakulásának lehetséges környezeti okait állította. Az 1990-es években elindított egy kutatást a környezetváltozás miatt kialakuló konfliktusokról, melynek eredményei alapján hat olyan típusát különböztette meg a környezetkárosodásnak, amelyek konfliktust okozhatnak. Ezek a következők: az üvegházhatás által indukált klímaváltozás, az ózonréteg elvékonyodása a sztratoszférában, a megművelhető mezőgazdasági földek leromlása és eltűnése, az erdők degradációja és kiirtása, a vízkészletek kimerülése vagy túlszennyezése és a halállomány drasztikus lecsökkenése. További konfliktusokat okozhatnak a fejlett és a fejlődő országok közötti ellentétek, hiszen a fejlődő országok sokkal jobban ki vannak téve mindezen

problémáknak, miközben a fejlett államok kutatói és döntéshozói még csak vizsgálják ezeknek a lehetséges hatásait (Homer-Dixon, 1994).

Homer-Dixon a környezetkárosodást összekapcsolta az új területekkel bővülő biztonságpolitikának egy másik, nem kevésbé jelentős problémájával, az egyre gyakoribbá váló polgárháborúk kérdésével. Véleménye szerint – bár felhívta rá a figyelmet, hogy ez mindössze hipotézis, és több vizsgálat is szükséges az elmélet helyességének igazolásához – „a természeti erőforrások szűkössége, kiegészülve a nagy volumenű népességmozgásokkal és a gazdaság visszaesésével, minden jel szerint erősen gyengítik az állam kapacitását és legitimitását néhány szegény országban” (Homer-Dixon, 1994. p. 25). Mindez két oldalról is gyengíti az államot. Egyrészt az erőforráshiány növeli a kormányzattal szembeni pénzügyi és politikai követeléseket, másrészt pedig a nyersanyag kitermelésétől függő elit keresete csökkenni fog, akik emiatt szintén a kormányzathoz fognak fordulni segítségért és kompenzációért. A hiány a marginális csoportokat is érinti, mivel mindez nemcsak a vidéki szegénység méreteit növeli, hanem ezzel együtt a városba áramló, munkát, élelmet, szállást igénylő emberek számát is. A növekvő városi népességekre válaszul a kormányzatok gyakran vezetnek be jövedelmeket támogató szubvenciókat, amelyek torzíthatják az árfolyamokat, és a tőke helytelen elosztásához vezethetnek. Mindez azon túl, hogy tovább rontja a gazdaság termelékenységét, a piaci viszonyokba történő ilyen mértékű beavatkozás bizonyos kisebb méretű csoportok, illetve monopóliumok kezébe adhatja a politikai és gazdasági hatalmat. Ezen folyamatokkal egyidejűleg a helyi- és nemzeti kormányzatok jövedelme csökkenni fog, ami egyrészt sérteni fogja azon elitcsoportok érdekeit, akik eddig az állam bőkezűségéből profitáltak, másrészt pedig gyengíti az állam erejét, hogy szembenézzen az erőforráshiányból adódó növekvő elégedetlenséggel és követelésekkel (Homer-Dixon, 1994).

Mindkét faktor, vagyis a csökkenő gazdasági termelékenység és az állam erejének hanyatlása egyaránt kiváltó oka lehet deprivációs konfliktusoknak. Homer-Dixon hipotézisében azt állította, hogy a környezeti erőforrások hiánya egyszerre súlyosbítja a gazdasági válságot és gyengíti az államot és intézményeit.

Thomas Homer-Dixon hatása az ezredforduló után sem évült el, és több szerző is az ő elméleteit vizsgálva alkotta meg saját hipotézisét. Így például Colin H. Kahl is az ő tanulmányaira reflektál amikor az egyre gyakoribbá váló polgárháborúkat a XXI. század egyik legnagyobb biztonságpolitikai kihívásának nevezi (Kahl, 2006). Ugyan alapvetően az állam alatti szinttel foglalkozik, abból a szempontból műve mégis a realista megközelítéshez sorolható, hogy a lehetséges problémák hatásait elsősorban az államokra nézve vizsgálta. Cikkében állítja, hogy nemcsak a népesség mérete és sűrűsége, valamint a gyorsuló urbanizáció növeli szignifikánsan a konfliktus esélyét, hanem a környezeti tényezők is, mint például a nagyfokú erdőirtás, talajerózió vagy az ivóvízhiány. A szerző az úgynevezett neo-malthusianistákhoz hasonlóan – ide sorolható Kaplan és Homer-Dixon is – az egyik legnagyobb fenyegetésnek a túlnépesedést és az erőforrások kimerülését tartja, valamint az ezekből fakadó, egyre szembetűnőbbé váló egyenlőtlenséget a szegény és gazdag régiók között. Számos más realista szerzőhöz hasonlóan Kahl munkája során arra a következtetésre jut, hogy a súlyosbodó nélkülözés és a növekvő követelések az állammal szemben könnyen agresszióba torkollhatnak, és alááshatják az állam legitimitását, azonban csakúgy, mint Homer-Dixon és Jack Goldstone, ő is amellett érvel, hogy mindezen problémák elsősorban az instabil országokat fenyegetik és egy erős állam meg tudja akadályozni a komolyabb konfliktusok kialakulását. Könyvének célja a környezetkárosodás–túlnépesedés–polgárháború közötti összefüggések részletes feltárása, amelyet ő a „demográfiai és környezeti stressznek” nevezett jelenséggel magyaráz (*demographic and environmental stress, DES*). A definíció magába foglalja a népességrobbanást, a

környezetkárosodást és az erőforrások egyenlőtlen elosztását is. Kahl úgy gondolja, hogy a DES két lehetséges eredményre vezethet, az állam kizsákmányolásához, vagy pedig az összeomlásához. Továbbá megállapít két változót, a csoportszellemet (*groupness*) és az intézményi inkluzivitás (*institutional inclusivity*), amelyek szerinte meghatározzák, hogy mely államokban a legvalószínűbb a fent leírt két fejlemény valamelyike. A csoportszellem azokban az országokban válik jelentőssé, ahol élesek a törésvonalak etnikai, vallási csoportok, vagy osztályok között, míg az intézményi inkluzivitás azt határozza meg, hogy a társadalom melyik tömbjének van lehetősége befolyásolni a végrehajtó hatalmat (Kahl, 2006. pp. 26–27).

Kahl folytatta a Homer-Dixon által elkezdett kutatást a deprivációs konfliktusok lehetséges kiváltó okairól és tovább finomította és mélyítette annak fogalomkészletét. Különösen fontos szerepe van az inkluzivitás fogalmának, amely nem csak a fejlődő országokban jelent problémát, de egyre több kritikus hang jelenik meg az úgynevezett vezető elitekkel és a nagy társadalmi különbségekkel szemben a fejlett országokban is (ld. Occupy mozgalmak, például a 2011-ben elindult Occupy Wall Street mozgalom). Csakúgy, mint Homer-Dixon ő is az államot tartotta a legfontosabb hivatkozási pontnak, amelyre nézve az esetleges konfliktusok jelenthetik a fenyegetést és az elemzés más szintjeivel (egyének, nemzetközi szervezetek) nem foglalkozott.

Joshua W. Busby 2008-as tanulmányában arra a kérdésre igyekezett választ találni, hogy a klímaváltozás valóban nemzetbiztonsági fenyegetést jelent-e az Amerikai Egyesült Államok számára. Levy-hez hasonlóan elsősorban a klímaváltozás potenciális fizikai kockázatait vette tanulmányának fókuszába, ám ő az olyan absztrakt fogalmakat is belevette vizsgálataiba, mint például a szuverenitás, vagy a legitimitás. Ezzel tehát ő is illeszkedik a realista hagyományokhoz, bár egyértelműen nyit a többi elmélet irányába.

Busby Tanulmányában felhívta arra a figyelmet, hogy az úgynevezett „tudományos bizonytalanság” miatt (*scientific uncertainty*) a kockázatok távolinak és kétségesnek tűnhetnek, ami lassítja és nehezíti is egyben a döntéshozók reagálását és hatékony cselekvését (Busby, 2008).

Összességében elmondható, hogy a realizmus sikeresen adaptálta a klímaváltozás problémakörét a saját ontológiájára, anélkül, hogy jelentősebb kompromisszumokra kényszerült volna. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy többen is bírálták, mondván, hogy „kihasználva” a

téma komplexitását a realizmus képviselői saját módszertani rendszerüket alkalmazták különösebb újítások nélkül. Mint a fentebb leírt tanulmányokból kitűnik, a realista szerzők elsősorban az állam szemszögéből, az államra a legfontosabb szereplőként tekintve vizsgálják a valószínűsíthető kockázatokat, miközben a legnagyobb fenyegetésként a lehetséges háborúkat, illetve polgárháborúkat értékelik. A hatalom mérőfokának – mint ahogyan arra Ian H. Rowlands is rámutatott – a realista elemzés szempontjából sokkal inkább lényeges szempont az állam prevenció ereje, de megmarad a hadikapacitás jelentősége is, hiszen „a háborút gyakran használják az aktorok eszközként, hogy természeti erőforrással kapcsolatos külpolitikai céljaikat megvalósítsák” (Rowlands, 1986. p. 34).

Bár később számos kritika érte, elsősorban a konstruktivisták részéről, mondván, hogy számos tényezőt figyelmen kívül hagynak, az tagadhatatlan, hogy a realizmus mégis rendkívül fontos szerepet játszott abban, hogy a környezetkárosodás okozta dilemmák beépülhessenek a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, valamint a nemzetközi politika diskurzusába.

A KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS A KONSTRUKTIVIZMUS: EGY TÁRSADALMI KONSTRUKCIÓ VALÓS KOCKÁZATAI

Mindeközben a konstruktivizmus egy egészen másfajta utat járt be. A hidegháború végével ugyanis az addig kialakult struktúra alapjaiban rengett meg. Az olyan, korábban meghatározó elméletek, mint a realizmus, liberalizmus és különböző változataik alig, vagy csak igen nehezen tudták magyarázni az addig szuperhatalomnak számító Szovjetunió hirtelen összeomlását. A korábban lezajló viták (a liberális internacionalizmus és realizmus, a tradicionalisták és behavioristák, valamint a neo-liberalizmus és neo-realizmus között) annak ellenére, hogy hozzájárultak a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek fejlődéséhez, mégis lényegében paradigmaközi vitáknak tekinthetőek. Ez azért jelentett problémát, mert számos olyan kérdés maradt ki az elemzés köréből, amely addigra már fontos része volt világpolitikának. A realizmus egyik legjelentősebb kihívói a konstruktivisták. Jelentős képviselőjük, Chris Brown, aki három dolgot emel ki, mint a modern normatív elmélet vizsgálódási tárgyát: az államok autonómiáját, az erőszakhasználat

etikáját, és a nemzetközi jogot (Brown, 1993). A társadalmi konstruktivizmus tulajdonképpen egyfajta hídnak is tekinthető a két nagy kategória, a racionalista, – vagy pozitivista – elméletek, és a reflektivista irányzatok között. Sokan nem is elméletként, hanem sokkal inkább a realizmus és a liberalizmus mellett a harmadik jelentős paradigmaként értelmezik. „A támogatói azt állítják, hogy ez lehet a középút, mivel a világpolitika ugyanazon jellemvonásaival foglalkozik, amelyek a neoliberais, klasszikus- és neorealista elméletekben is középpontban vannak, és mindeközben mégsem hagyja figyelmen kívül sem a jelentést, amelyet az aktorok adnak cselekedeteiknek, sem pedig ezen szereplők identifikációját, tehát a reflektivista megközelítés centrális témáit” (Steve Smith, 2001. p. 242).

Vezető alakjuk, Alexander Wendt kritizálta a neo-neo vitát, hiszen egyrészt szerintem nem mozdult el a realista paradigmától, másrészt pedig szinte kizárólagosan csak arra fókuszált, hogy „vajon az államok tetteit inkább a rendszer struktúrája (neo-realizmus), vagy inkább a folyamatok, interakciók és az intézmények procedúrái (neo-liberalizmus) befolyásolják-e” (Wendt, 1992). Szerinte a reflektivista és konstruktivista elméletként ismert társadalmi teóriák nagy előnye, hogy nem veszik adottnak az érdekeket és identitásokat, hanem ehelyett azt vizsgálják, hogy az aktorok közti interszubjektív gyakorlatok (*inter-subjective practices*) során mindezek hogyan alakulnak ki és formálódnak. Fontos állítása, hogy nem létezik az az automatikusnak tekinthető biztonsági dilemma az államok számára, amelyre a realisták előszeretettel hivatkoznak, hanem valójában mindezen konfliktusokat maguk az aktorok alakítják ki (Wendt, 1992).

A konstruktivizmus képviselői elsősorban azokra a folyamatokra koncentrálnak, amelyek során az aktorok interpretálják és alkalmazzák az új információkat a környezetükről és egymásról. Úgy gondolják, hogy azok a szereplők, akik vagy jelentős befolyással bírnak az információk felett, vagy pedig valamilyen módon kiváltságos hozzáférésük van azokhoz, politikai bizonytalanság idején fontos szerepet játszanak a döntések meghozatalánál. „Így például ahhoz, hogy elemezni lehessen a nemzetközi kooperációt a környezetszennyezés visszaszorítására, elsősorban azt kell megvizsgálni, hogy kiknek van ellenőrzésük az információk felett és ezek a szereplők milyen módon hatnak a döntéshozókra” (Rowlands, 1996). Ezek az elméletek azért is váltak népszerűvé a hidegháború utáni években, mert a megújult

biztonságpolitika dilemmái – köztük a környezetváltozás révén létrejött kockázatok – rendkívül összetettek és a hagyományos megközelítések gyakran leegyszerűsítették a problémákat és emiatt csak kevéssé tudták megválaszolni a legújabb kihívások által felvetett valamennyi kérdést.

Karen T. Litfin leírja, hogy a hagyományos elemzések egyik legnagyobb problémája az általa „mélységes ökológiai rövidlátásnak” (*profound ecological myopia*) nevezett jelenség. Ezalatt azt értette, hogy miközben a szerzők minden figyelmüket a lokális/nemzeti politikákra fordították, a környezetre csupán az állam hatalmának egyik alkotórészeként tekintették, vagy a geostratégiai helyzete, vagy a fellelhető természetes erőforrások révén (Litfin, 1999). Mindez pedig azzal járt együtt, hogy a természeti erőforrásokat „rugalmasnak, bőségesnek és állandónak” tekintették. Litfin úgy vélte, hogy miután világossá vált a Föld kiaknázhatóságának végessége, valamennyi társadalmi gyakorlat és elmélet – beleértve a nemzetközi kapcsolatok tudományát is – rákényszerült, hogy kibővítsé látásmódját. Rámutatott, hogy a diszciplína környezetbarátabbá válása (*greening of international relations*) maga után vonta az államközpontúság elvének megkérdőjeleződését, mivel a nem állami szereplők nemcsak a megoldások keresésében, de magának a problémának a definiálásában, illetve társadalmi konstrukciójának felépítésében is érintettek. Fontos azonban megjegyezni, hogy míg egyesek a globális környezeti problémákat jövőbeni lehetséges konfliktusok alapjaként értelmezték, addig mások mindebben új lehetőségeket láttak nemzetközi kooperáció létrejöttére (Litfin, 1999).

Litfin Arnold Wolfers nyomán a környezeti biztonságra is átvezette a „kétértelmű szimbólum” kifejezést. Wolfers megállapította, hogy a nemzetbiztonságra, mint egyfajta jelképre leggyakrabban azért hivatkoztak, hogy megerősítsék a védelem szükségességét az ellenségekkel szemben. A szerző továbbá leírta, hogy a biztonsági nyelvezet (*security language*) alapvetően egy retorikai eszköznek tekinthető, „és a biztonságra való törekvésnek van egy elkerülhetetlen interszjektív jellege” (Litfin, 1999. p. 361). Tehát mivel a fenyegetések jellege széles skálán mozoghat a környezeti katasztrófától elkezdve az élelem, vagy vízhiány miatt kialakuló esetleges deprivációs konfliktusig, ezért számos területen fel tudják használni a klímaváltozást, mint lehetséges összefogó, aktivizáló hívószót. Wolfers itt Barry Buzan és a Koppenhágai iskola munkásságát idézi fel, akik a biztonságiasítás–*securitization* fogalmával magyarázzák, hogy bár a lehetséges

veszélyforrásoknak több típusa is lehet, akár katonai, akár más jellegű¹, azonban egy dilemma csak akkor válik biztonságpolitikai kérdéssé, ha a döntéshozók – vagyis a „biztonságiasító aktorok” (*securitizing actors*) egzisztenciális fenyegetésként állítják be, ezzel pedig elsődleges prioritássá teszik. Ez azért szükséges, mert ezáltal nyernek jóváhagyást olyan intézkedésekre, amelyek más esetben esetleg tiltottak, de legalábbis kevésbé elfogadottak lennének. Így tehát a biztonságiasítás egy legitimáló eszköze lehet a hatalom alkalmazásának (Buzan, 1997).

Mindezen kétértelműség miatt Litfin úgy vélte, hogy a környezeti biztonság is számos támogatót szerzett. A katonai szervezeteknek az ilyen jellegű kockázatok új célokat jelentettek a Szovjetunió széthullását követően, míg mások számára mindez azért bírt nagy jelentőséggel, mert hasonlóan a globális, illetve emberi biztonság expanzív fogalmaihoz, ez is elősegítette azon céljukat, hogy a fejlődés és fenntarthatóság eszméit közelebb hozzák egymáshoz. Ugyanakkor elmondható, hogy a környezetkárosodás kétértelműsége sokkal több bizonytalanságot szül, mint a hidegháborús szimbólumoké. Ellentétben ugyanis a bipoláris világgal, amelyben egyértelmű volt, hogy ki az ellenség, és mik a fenyegetések, jelen esetben sokkal zavarosabb, hogy kinek az érdekeit kell megvédeni: „az államokét, a globális fogyasztói társadalomét, az emberiségét, vagy a bioszféráét” (Litfin, 1999. p. 360). Szintén problémát okozhat az is, hogy nehéz definiálni, hogy mi számít kockázatnak: „politikai instabilitás, túlnépesedés, túlfogyasztás, egyenlőtlen fejlődés, vagy maga a természet” (Ibid. p. 360). Mindemellett fontos különbség a hagyományos és a környezeti biztonság között, hogy az utóbbi számára idegenek az olyan kérdések, mint az erőegyensúly, katonai hegemonia és az úgynevezett „ágyúnaszád diplomácia”. Mindazonáltal a kényszerítő erő irrelevanciája a környezetkárosodás dilemmájában nem oldja fel a katonai-környezeti kapcsolatot, hiszen ahogyan Richard Matthew is írja *Rethinking Environmental Security* című prezentációjában, a kevesebb katonai beavatkozást követelő helyzetekben a hagyományos biztonságpolitikának két lehetősége van: vagy kiterjeszti a megbízatásának határait, vagy pedig elfogadja a lehetőségeinek szűkülését. Bár az utóbbi eshetőség a kilencvenes évek optimista hangulatában reális kilátásnak tűnhetett, úgy vélem, hogy mindezt a

¹ Barry Buzan a biztonságnek öt különböző szektorát különítette el, amelyekben eltérő a fenyegetések és fenyegetettek jellege. Ezek a következők: katonai szektor, politikai szektor, gazdasági szektor, társadalmi szektor és környezeti szektor (Buzan, 1997. p. 16-17).

kétezres évek, valamint a 2010 óta tartó időszak számos eseménye illetve katonai konfliktusa, mint például 2001. szeptember 11-e, az orosz-grúz háború, a szíriai polgárháború, illetve az orosz-ukrán konfliktus megcáfolni látszanak. Ugyanakkor a Matthew által felvázolt előbbi lehetőséget igazolta, hogy a NATO 1999-ben kiadta *Environment and Security in an International Context* nevű tanulmányát, amelynek célja többek között az, hogy megteremtse a környezet és biztonság közötti kapcsolatot és felvázolja a környezeti konfliktusok tipológiáját (Lietzmann, Vest, 1999). Ettől az évtől kezdve a NATO egyre nagyobb figyelmet szentelt a klímaváltozás okozta lehetséges biztonságpolitikai kockázatoknak. Elsősorban az esetleges környezeti katasztrófák kezelésére koncentrált (például az Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre – EARDCC), de szerepet játszik az energiabiztonság fenntartásában, illetve a már meglévő szervezetek munkájának segítésében is.

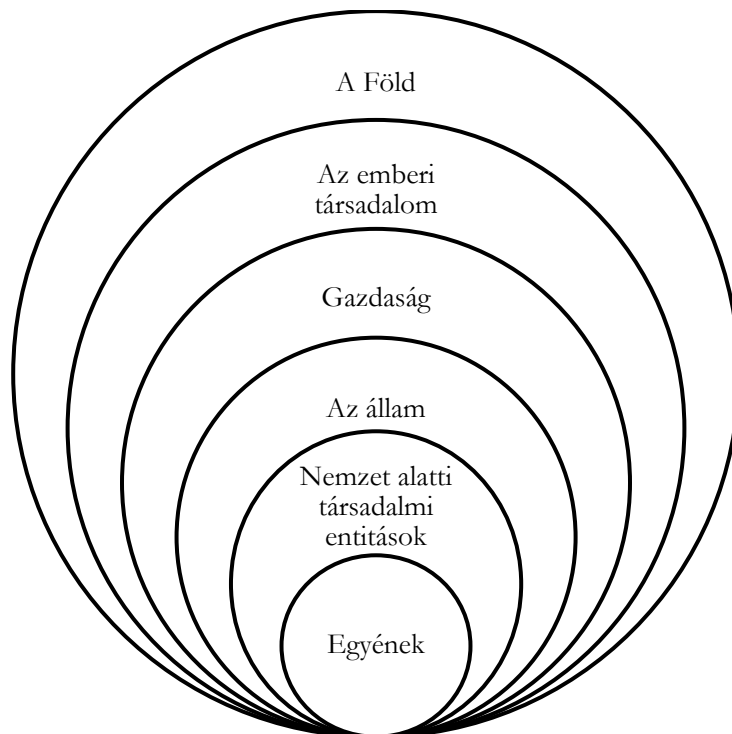
Litfin válaszolva a realista kritikákra kifejtette, hogy „az az állítás, hogy a környezeti problémák társadalmi konstrukciók, nem jelenti azt, hogy mindezzel kétségbe vonódik a fizikai jellegük” (p. 364). Mindezzel a reflektivisták sokkal inkább arra utalnak, hogy „a tudást és az információkat konkrét érdekek és versengő diskurzusok formálják és interpretálják” (p.365). Ez pedig azzal a veszéllyel járhat együtt, hogy ha olyan, a fejlett országok irányában elfogult erők gyakorolnak monopol befolyást ezen párbeszédre felett, akkor ez együtt járhat a fejlődő országok bizalmatlanságának megerősödésével, ami szintén megnehezíti a párbeszédet és kiélezi a gazdag és az elmaradott régiók közötti feszültségeket. Ugyanakkor azt Litfin is elismerte, hogy a konstruktivista megközelítések egyik legnagyobb kihívása lehet, hogy egy konszenzusos elméletben úgy kapcsolják össze a lehetséges kockázatok fizikai és interszubsjektív forrásait, hogy mindeközben egyik kiindulópont szocioökonómiai komplexitását se kelljen leredukálni az elemzés megkönnyítésének kedvéért. Ez azért is egy lehetséges módszertani hiba, mert a biztonság nyelvezete, fogalomkészlete alapvetően törekszik az objektivitásra és a minél pontosabb, letisztultabb meghatározásokra. Mindez pedig csak ráerősít arra az elvárásra, mellyel a kutatóknak szembe kell nézniük, vagyis hogy zárják ki a „tudományos bizonytalanságot” és „konkrét fenyegetéseket”, és ehelyett tényeket vázoljanak fel a döntéshozóknak. Mivel azonban a konstruktivisták szerint a biztonság is valójában egy beszédaktusnak feleltethető meg,

ezért mindegyik szereplő másként értelmezheti a kapott információkat. A szerző ezért Simon Dalby-t idézi, aki azt állította, hogy „ha a bizonytalanság nem egy probléma, sokkal inkább az emberi lét ontológiai feltétele, akkor az a látszólagos megoldás a biztonság szempontjából, melynek során az aktorok ellenőrzésre törekednek a lét biztosításának érdekében, valójában ironikus módon egy potenciális fenyegetést jelenthet magára az életre, ami pedig alapjában véve a legbizonytalanabb tényezőnek tekinthető” (Dalby, 1997. In: Litfin, 1999. p 366).

Végül pedig fontos megemlíteni Karen Litfin azon figyelmeztetését is, hogy a környezeti katasztrófák megelőzésére létrejött nemzetközi szervezetek, illetve a cél érdekében kötött egyezmények túlságosan is gyengék, túl későn jöttek létre és a probléma nagyságrendjéhez képest keveset is értek el. Az optimista nézőpont szerint mindez ahhoz vezethet, hogy a nem állami szereplők egyre inkább átveszik a vezető szerepet és a technológia segítségével új lokális-globális kapcsolatok jönnek létre a társadalmi szerveződések csaknem valamennyi szintjén. Nem lehet elmenni azonban a pesszimista forгатókönyvek mellett sem, amelyek azt jósolják, hogy a „katasztrófális környezeti változások” visszafordíthatatlan károkat okoznak a bioszférában, ami pedig erőszakos konfliktusokhoz, társadalmi elégedetlenséghez, és esetenként erősen centralizált, autoriter rezsimek kialakulásához vezethet. Itt említhető még az Észak-Dél konfliktus kiéleződése is, amely azonban az egyik legvitatottabb kockázatnak tekinthető a környezetkárosodás által okozott problémák között. A szerző tanulmányában a kooperáció megerősítése és bővítése mellett érvel, miközben összefoglalja a környezetváltozásról szóló konstruktivista állításokat és a kritikáikat a racionalista megközelítésekről.

Nicholas Onuf nyomán kijelenthetjük, hogy miközben a társadalmi szerződések úgynevezett „top-down” eljárásnak tekinthetők (és szintén ilyen jellegűek a nemzetközi intézményrendszerek, köztük számos környezetvédelemmel foglalkozó szervezet is), lehetséges alternatívaként tekinthetünk a „bottom-up” kezdeményezésekre, melyek során az egyének szokásait kellene lassan átalakítani, a nyilvánosságot jobban elérni annak érdekében, hogy ők gyakoroljanak nyomást a vezetőikre a megoldások keresésében. (Onuf, 2007). Ez azért jelentene előrelépést, mert hasonlóan Litfinhez, Onuf is úgy vélte, hogy az eddig tett erőfeszítések túlságosan is lassúak és gyengék ahhoz, hogy hatásos eredményeket elérhessenek.

Ez azért is jelentős, mert a nemzetközi politika az államokon túl számos aktorra van hatással, kezdve a nemkormányzati szervezetektől egészen az egyénekig. „Mindegyik szereplő része valamilyen ember alkotta struktúrának, mint például a globális világgazdaság, illetve természetes szisztémáknak is, mint amilyenek a kontinensek, a bio-régiók és végül a Föld, mint egy egész, teljes rendszer” (Habib, 2011). Mindez pedig elvezethet a nemzetközi kapcsolatok tanulmányainak episztemológiai újragondolásához, mivel ezek az entitások egyszerre egészek és részei nagyobb rendszereknek is, akár időszakosan, akár állandó jelleggel. Mind a két esetben jelentős a spill-over jelensége, amely az egyes szintek közötti interdependencia egyik fontos következménye. Ez alapján hat a „bottom-up” folyamatok mechanizmusa és ezért mondható el, hogy ha az egyik „alkotóelemben” valamilyen konfliktus merül fel, az könnyen továbbgyűrűzhet egy másik szintre is, vagyis a realista elméletek államközpontúsága így kevésbé tűnik jelentősnek, mint korábban, a hagyományos biztonságpolitikában. Dr. Bejnamin Habib az alábbi ábrával mutatta be – erősen leegyszerűsítve – az egyes elemzési szinteket:

Elmondható tehát, hogy a konstruktivisták igyekeztek mélyebben is megérteni a klímaváltozás kérdését, és elkerülni az általuk súlyos módszertani hibának tartott redukcionizmust.

A realista megközelítés egyik legnagyobb kritikusa Daniel Deudney, aki több pontban is kifogásolta a környezetváltozás katonai kihívásként történő ábrázolását. Először is felhívta arra a figyelmet, hogy bár mindkét típus veszélyeztethet emberi életet és a jólétet, mégis nagy különbségek vannak a létet és a vagyont fenyegető természeti veszélyek és a nemzet biztonságát veszélyeztető kockázatok között, hiszen például a hurrikánok vagy földrengések is komoly károkat okoznak, mégsem tekinthetők nemzetbiztonsági fenyegetésnek. Továbbá arra is felhívta a figyelmet, hogy teljesen más a hatálya és forrásai a környezeti biztonság és az állam erőszaktól való védelmének. Ugyan egyrészt a természeti problémák legtöbbször túllépik az állam kereteit, mivel csak nagyon ritkán maradnak egy ország határain belül, azonban mégsem szerencsés „nemzetközinek” nevezni őket, mivel a problémákkal szembenézni kénytelen „szenvetű alanyok” általában mégis egy nemzet határain belül maradnak. Deudney további fontos különbségnek véli a két dilemma között a szándékosság mértékét is. Miközben az erőszakos fellépések nagyfokú szándékossággal járnak együtt, addig a környezetkárosodás nagyrészt szándékoltatlan velejáruja több, más állami és nemzetközi tevékenységnek. Mindezen különbségeket megvizsgálva a szerző kijelentette, hogy azok a népszerű kezdeményezések, melyekben a két kockázati típust igyekeztek összekapcsolni inkább „csak zűrzavart teremtettek, mintsem hogy megvalósították volna a paradigmaváltást, vagy a világnézetek elmozdulását – amely sokkal inkább tekinthető a biztonság »de-definiálásának«, mintsem »redefiniálásnak« (*de-definition rather than a re-definition*)” (Deudney, 1990, p. 465).

A konstruktivisták később is számos kritikát fogalmaztak meg a környezetváltozás katonai kihívásként történő ábrázolásával szemben. Erőltetettnek tartották az analógiát, amely csak elvonja a figyelmet a lényegi kérdéstről: magáról a környezetről. Szintén kifogásolták, hogy a racionalisták szinte kivétel nélkül csak az állam szemszögéből közelítették meg a problémát és a többi elemzési szintet figyelmen kívül hagyták. Mindez azért veszélyeztetheti a kooperációt, mert az egyes nemzetek csak a saját érdekeiket nézik, ami jelentősen megnehezíti a nemzetközi együttműködést. Mindez visszatükröződik a legutóbbi környezetvédelmi konferenciák sikertelenségében is: a legtöbb állam az önös érdekeit képviselve nem tud és nem is igazán igyekszik közös megegyezésre jutni. Ez a helyzet állt elő például a Kiotói Egyezménynél is, ahol a két legnagyobb szén-dioxid kibocsátó közül az Egyesült Államok

aláírta ugyan az egyezményt, de később nem ratifikálta, míg Kína nem is volt hajlandó aláírni sem.

Ezzel egyidejűleg a racionalisták is hevesen támadták a kritikai megközelítéseket. Az egyik legfontosabb észrevételük, hogy azzal, hogy mindkét csoport az aktorok percepcióira helyezi a hangsúlyt, elkerülhetetlenül antropocentriskussá válik, és elvonja a figyelmet magáról a vizsgált problémáról. Gideon Calder komoly hibának gondolta, hogy a konstruktivisták figyelmen kívül hagyják a természet nem emberi tulajdonságait és mindezeket „belekényszerítik” vagy az emberi konvenciókba, vagy pedig az általuk alkotott procedúrák folyamatába. Mindez pedig szerinte ahhoz vezethet, hogy egyrésztől azok, akik talán a legvédtelenebbek a klímaváltozás hatásaival szemben (például az állatok, a gyermekek és az eljövendő generációk) nyilvánvalóan nem képesek részt venni a diskurzusban, annak ellenére, hogy az alapvetően az ő jövőjükéről szólna, másrésztől pedig komoly metodológiai problémának vélte, hogy a folyamatok és a percepciók vizsgálata mellett maguk a környezeti dilemmák elveszítik a jelentőségüket és másodrangú kérdéssé válnak. A konstruktivista elméletek egyik legnagyobb hibájának tartotta, hogy miközben igyekeznek azonosítani a lehetséges kockázatokat, ezeknek mindig csak egy verziójáról beszélnek, amelyet pedig alárendelnek az aktorok látásmódjának. Ezzel pedig az a látszat keletkezik, hogy maga a dilemma a nemzetközi kapcsolatok szereplőitől függ és ezáltal bizonytalan, meghatározhatatlanná válik. Ezt az állítást kibővítve megállapítható, hogy mindezzel a kritikai elméletek azt sugallják, hogy maga a környezet működése is értékvezérelt és a kockázatai számos módon megfogalmazhatók, amit szintén súlyos elemzési hibának tart, hiszen „a klímaváltozás attól függetlenül fog hatni ránk, hogy éppen milyen értelmezését részesítjük előnyben”. Ezek alapján tehát azt állítja, hogy a konstruktivizmus értékpluralizmusa nem állt helyt a klímaváltozás esetében és változnia kell ahhoz, hogy a kérdést adaptálni tudja a saját ontológiájára (Calder, 2011).

ÖSSZEGZÉS

Miközben a különböző elméletek más és más irányból közelítik meg a környezetváltozás miatt kialakuló új kihívásokat, mégis jó néhány közös pont megfigyelhető köztük, ugyanez pedig igaz az egymással szemben felsorolt kritikáikra is. Mindegyik irányzat képviselői nehezményezik a

másikkal szemben, hogy miközben igyekeznek beilleszteni a kockázatokat a saját paradigmájukba, szem elől tévesztik az elemzés lényegét: magát a környezetet és annak problémáit. Azonban nem szabad elfeledkezni a viták egy nagyon hasznos következményéről: a klímaváltozás így publicitást kapott és bekerült a köztudatba. A változás tehát elkezdődött, azonban kérdéses, hogy ezek a folyamatok nem túl későn jöttek-e létre, és vajon nem túl lassúak és bizonytalanok? A szakértők folyamatosan kongatják a vészharangokat, azonban, csakúgy mint az elméleti diskurzusban, a nemzetközi politikában is nehézkes a kompromisszumra jutás. Ráadásul ezek a viták sokszor éppen egymás hatását is gyengítik, hiszen azzal, hogy megfogalmazzák a kételyeiket és kritikáikat egymással szemben, ismét teret adhatnak a bizonytalanságnak is, ami tovább nehezíti a határozott cselekvést. Legyenek a szerzők realisták, liberálisok, konstruktivisták, vagy akár marxisták, egy dologban mindannyian egyetértenek: valamit tenni kell.

FORRÁSOK

Könyvek

- BAYLIS, John. 2001. "International and global security in the post-coldwar era." In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, edited by John Baylis and Steve Smith, 253–277. New York: Oxford University Press.
- EGEDY, Gergely. 2007. *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. Budapest: HVG-ORAC.
- GREENE, Owen. 2001. "Environmental Issues." In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, edited by John Baylis and Steve Smith, 387–414. New York: Oxford University Press.
- KAHL, Colin H. 2006. "Plight, Plunder, and Political Ecology." In *States, Scarcity, and Civil Strife in the Developing World*, by Colin H. Kahl, 1-27. Princeton: Princeton University Press.
- PETTENGER, Mary E. 2007. "Introduction." In *The Social Construction of Climate Change: Power, Knowledge, Norms, Discourses*, edited by Mary E. Pettenger, 1-19. London: Ashgate.
- SMITH, Steve. 2001. "Reflectivist and Constructivist Approaches to International Theory." In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, edited by John Baylis and Steve Smith, 224–252. New York: Oxford University Press.

Tanulmányok

- BUSBY, Joshua W. 2008. "Who Cares about the Weather?: Climate Change and U.S. National Security." *Security Studies* 17 (3): 468-504.
- BUZAN, Barry. 1997. "Rethinking Security after the Cold War." *Cooperation and Conflict* 32 (5): 5-28.
- CALDER, Gideon. 2011. "Climate change and normativity: constructivism versus realism." *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 14 (2): 153-169.
- DEUDNEY, Daniel. 1999. "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security." *Millennium - Journal of International Studies* 19 (3): 461-476.
- HABIB, Benjamin. 2011. "Climate Change and International Relations Theory: Northeast Asia as a Case Study." *Third Global International Studies Conference* 1-31.
- HOMER-DIXON, Thomas F. 1994. "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases." *International Security* 19 (1): 5-40.
- KAPLAN, Robert D. 1994. "The Coming Anarchy: How Scarcity, Crime, Overpopulation, Tribalism, and Disease Are Rapidly Destroying the Social Fabric of Our Planet." *The Atlantic Monthly*, February 1.
- LEVY, Marc A. 1995. "Is the Environment a National Security Issue?" *International Security* 20 (2): 35-62.
- LITFIN, Karen T. 1999. "Constructing Environmental Security and Ecological Interdependence." *Global Governance* 5 (3): 359-377.
- ROWLANDS, Ian H. 1996. *Major Theoretical Approaches*. Vol. 21, in *International Relations and Global Climate Change (PIK Report)*, edited by Detlef Sprinz and Urs Luterbacher, 32-39. Potsdam: Potsdam Institute for Climate Impact Research.
- SPRINZ, Detlef. 1996. *Introduction*. Vol. 21, in *International Relations and Global Climate Change (PIK Report)*, edited by Detlef Sprinz and Urs Luterbacher, 2-3. Potsdam: Potsdam Institute for Climate Impact Research.

ESSZÉ

A NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓ BIZTONSÁGIASÍTÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Szabó Dóra Tilda

BEVEZETÉS

A migráció az emberiség történetét végigkísérő társadalmi-demográfiai folyamat, amely a nemzetállamok kialakulásával egy konfliktusos jelenséggé vált. A megerősödött nemzeti-etnikai identitástudat ellentéteket szított az egymás mellett élő népek között, megjelent a „többségi társadalom” és a „kisebbségek” közötti élesebb elkülönülés. Az etnikai aspektusok mellett, a migráció megnövekedett mértéke járult hozzá ahhoz, hogy a vándorlás korunkban egyre hevesebb vitákat váltson ki a politikában és egyre súlyosabb ellentéteket a társadalomban.

A nemzetközi migráció mára az Európai Unió egyik legvitatottabb kérdésévé vált, amelyet olyan problémákkal kötnek össze, mint a terrorizmus vagy a nemzetközi bűnözés, beemelve így a jelenséget a biztonsági diskurzusba. Ezt a folyamatot sokszor említik úgy, mint a migráció biztonságiasítása, amely a jelenség szélsőségesen politizált jellegére utal, amely biztonsági fenyegetésként állítja be az emberek államhatárokon keresztül megvalósuló szabad mozgását. A biztonságiasítás elméletét a Koppenhágai kritikai iskola dolgozta ki, reflektálva azokra a politikai-társadalmi folyamatokra, amelyek a klasszikus biztonsági kérdéskörön kívül eső jelenségeket emelnek be a fenyegetések közé.

A migráció biztonságiasításának folyamatát regionális és nemzetállami szinten érdemes vizsgálni, hiszen globális méretekben

az intézményi szabályozás és politikai környezet túlságosan eltérő a nemzetközi közösségben, a migráció jelentette fenyegetés nem azonos mértékben jelent stratégiai prioritást. Az Európai Unió tökéletes regionális példája a migráció biztonságiasításának, hiszen az uniós intézményi struktúra egységes környezetet biztosít a folyamat számára, a tagállamok pedig az eltérő politikai- és társadalmi kontextus ellenére elfogadják a migráció biztonsági keretek között való értelmezését, sőt hozzájárulnak annak fenntartásához.

Vannak kritikák azonban, amelyek szerint a biztonságiasítás nem történhet meg az Unióban a tagállamok eltérő gazdasági- és politikai érdekei miatt, amely nehezíti a közös álláspont kialakítását, valamint a migráció jelentette kihívások eltérő mértéke és a hallgatóság definiálhatóságának nehézsége miatt. Feltevésem szerint azonban ezen korlátok fennállása ellenére kimutatható a biztonságiasítás folyamata az Európai Unióban, valamint ennek hatása a határrendszer kialakulására és a migrációs politika formálására. A biztonsági aspektusok jelenlétének vizsgálatakor az európai uniós migrációs-, valamint határvédelmi politika területén egy kölcsönhatásos folyamat rajzolódik ki. Ahogyan a migráció biztonsági értelmezése hatással van a bevándorlási politika és a határellenőrzés közösségi szinten való megvalósulására, úgy a szigorított határellenőrzés és korlátozó politika erősíti a befogadó társadalmakban azt a percepciót, miszerint a személyek szabad mozgása fenyegetés a nemzeti identitásra, közbiztonságra és a jóléti államrendszerre nézve.

A MIGRÁCIÓ BIZTONSÁGIASÍTÁSÁNAK FOLYAMATA

A biztonság fogalmának kibővülése a hidegháború után olyan tág határokat ért el, hogy már szinte bármi a biztonsági diskurzus részévé válhat. Felvetődik azonban a kérdés, hogy ha szinte bármi jelenthet egzisztenciális fenyegetést az államra, vagy a biztonság más alanyára nézve, akkor mi alapján lehet meghatározni azokat a biztonsági kihívásokat, amelyek ellen valós fellépés kell. A biztonsági fenyegetések meghatározhatóságának keretei kiszélesedtek azáltal, hogy természetük túllépett a katonai kihívásokon. Az úgynevezett

kemény biztonsági kérdések mellett egyenrangú szerepet követelnek a puha biztonsághoz tartozó kockázatok, amelyek azonban olyan sokfélék lehetnek, hogy szükségszerűen némi rangsorolást igényelnek.

A fenyegetések természetének differenciáltsága mellett így vizsgálat tárgyát képezik a biztonsági diskurzus alanyai is, hiszen meghatározó szerepük van abban, hogy a biztonsági kockázatok halmazából bizonyos veszélyeket az egzisztenciális fenyegetés szintjére emeljenek. A biztonság tanulmányozásakor tehát elkerülhetetlen, hogy kinek a biztonságát vizsgáljuk, milyen szereplők vesznek részt a biztonság meghatározásában, illetve, hogy hogyan válik egy biztonsági kockázat a biztonsági diskurzus részévé.

A nemzetközi viszonyok elemzésében az 1990-es években kapott egyre nagyobb szerepet a fent említett problémakör. A Koppenhágai Iskola a biztonságiasítás elméletének bevezetésével próbált meg választ adni a kérdésekre. A fogalom Ole Wæver 1995-ben megjelent művében (Wæver, 1995) tűnt fel először, majd az elmélet az 1998-ban kiadott *Security: A New Framework for Analysis* (Buzan *et al.*, 1998) című művel bontakozott ki. Az elmélet a biztonságot alapvetően egy beszédaktusként értelmezi, amely a biztonságiasító szereplő és egy releváns hallgatóság között jön létre. A biztonságiasítás az a sikeres beszédaktus, amely során egy politikai közösségen belül interszubjektív megegyezés születik arról, hogy a referencia alanyt egzisztenciális veszély fenyegeti, amely veszéllyel szemben különleges intézkedések bevezetésére hatalmazzák fel az illetékeseket (Buzan *et al.*, 2003).

A biztonságiasítás kritikai biztonsági tanulmányok által nyújtott elméleti kerete egyre elterjedtebb az államok külpolitikai viselkedésének tanulmányozásában, mert egy olyan értelmezési lehetőséget nyújt, amelybe a humánbiztonságtól kezdve a szociális biztonságon át olyan területek is beletartoznak, amelyek a hagyományos biztonsági tanulmányokból kimaradtak. Egyre többször alkalmazzák a biztonságiasítás elméletét a nemzetközi szervezett bűnözés, a nemzetközi terrorizmus, a kisebbségi jogok megsértése, a HIV/AIDS vírus, mint fenyegetés vagy a migráció relációjában.

A migráció, mint biztonsági kihívás értelmezésében a biztonságiasításnak különös relevanciája van, hiszen a legtöbb biztonsági tanulmányból kimarad a jelenség vizsgálata. A

hagyományos biztonsági diskurzusnak nem része a migráció, a társadalmi biztonságra, vagyis a nemzeti identitásra jelentett fenyegetésként való értelmezése azonban már az 1990-es években megjelent (lásd például Barry Buzan *et al.*, 1998: *Security: A New Framework for Analysis* című művében). A 2001-es terrortámadás felerősítette a fenyegetés percepciót és a nyugati demokratikus államokban egyre többször interpretálják a bevándorlást és a menedékkérők tömegeit, mint a nemzetállamok szuverenitását és identitását fenyegető veszélyt. A biztonságiasítás azonban csak részben magyarázza azt a folyamatot, amelynek során a migránsok biztonsági fenyegetéssé válnak. Az elmélet korlátai nem teszik lehetővé, hogy teljes képet kapjunk a folyamatról, hiszen olyan fontos kérdések vizsgálatára nem terjed ki, mint az, hogy hogyan kapnak bizonyos szereplők felhatalmazást arra, hogy egy közösség nevében biztonságról beszéljenek, illetve, hogy milyen kiterjedése van a biztonság meghatározásának, hogyan lehet a biztonságiasító szereplőket elhallgattatni vagy delegitimálni (McDonald 2008:568).

Szektorelmélet

A biztonsági fenyegetések egy állam létét veszélyeztetik, ezért az ellenük való fellépés mindenkor politikai prioritást jelentett. A szektorelmélet az állam túlélését veszélyeztető fenyegetéseket öt kategóriába sorolja: katonai-, politikai-, társadalmi-, gazdasági- és környezeti biztonsági kihívásokat különböztet meg. A migráció, mint a katonai-politikai biztonsági kihívás fenyegetheti az állam létét azáltal, hogy veszélyt jelent a közrendre (Campesi 2012:5-6). A nagyvárosok romló közbiztonságát és növekvő bűnözési rátáját a migránsok jelenlétével hozzák összefüggésbe a döntéshozók, akik olyan stratégiai fenyegetésekhez rendelik hozzá a migráció jelenségét, mint a szervezett bűnözés vagy a nemzetközi terrorizmus, mely interpretáció a 2001-es terrortámadások után kapott igazán nagy jelentőséget, az illegális migrációt és a muszlim bevándorlókat helyezve a biztonsági diskurzus középpontjába.

Egy állam jogrendje és ily módon a politikai rendszere számára a migráció illegális formája jelent kihívást. Az illegális migráció olyan speciális jelenség, amely mind a biztonságiasítás, mind a biztonság szempontjából kiemelt jelentőséggel bír. Az illegális migráció kötődik

legszorosabban a biztonsági diskurzushoz, legyen szó biztonsági tanulmányokról, vagy a migráció körül keltett biztonságiasítás folyamatáról. A biztonságiasítás folyamatában általában két érvrendszer mentén hangsúlyozzák az illegális migránsok által jelentett veszélyt. Mindkét gondolatmenet az illegalitás természetéből indul ki. Egyrészt az állam területén tartózkodó illegális elemek annak a tanúbizonyságai, hogy az állam képtelen megfelelően védelmezni határait, hiszen bizonyos elemek úgy lépnek be a területére, hogy kicsúsznak az állami kontroll alól. Másrészt az illegálisan tartózkodó egyének felett az állam mindaddig nem képes kontrollt gyakorolni, amíg nem nyerik el valamilyen formában a legális státuszt. Az illegalitás olyan jellemzőjévé válik a migránsok személyiségének, amely számos kockázatot rejt magában, hiszen a legalitás hiányát jelenti, a legalitás viszont a biztonsággal van szoros összefüggésben (Campesi 2012:6).

A migráció a társadalmi biztonság szektorában, mint identitásbeli fenyegetés jelenik meg. A döntéshozó ekkor a társadalmi fragmentáció kiváltó okát látja a migránsok jelenlétében, amely felborítja az állam etnikai-kulturális összetételét, rasszizmust és politikai radikalizmust keltve ezzel. A migránsokat olyan kontextusba helyezik, ahol, mint idegen elemek jelennek meg, amelyek a társadalompolitikai és kulturális integritására jelentenek veszélyt (Stivachtis 2008:4). A biztonságiasítás végső célja – vagyis a különleges intézkedések legitimitációja a hallgatóság által – ebben a paradigmában hangsúlyos szerepet kap, hiszen számos alkalommal használják fel a migráció ilyen fajta biztonságiasítását helyi vezetők arra, hogy rendőri intézkedésekkel oldjanak meg olyan bevándorlókkal összefüggő kérdéseket, amelyek nem igényelnék az ilyen jellegű fellépést.

A jóléti államrendszer veszélyeztetőiként is interpretálják a migránsokat, akik gazdasági és szociális területen jelentenek fenyegetést a rendszer működésére. Ez a modell a migránsokat az állampolgárok illegitim konkurenciáiként írja le a munkaerőpiacon, valamint a jóléti államrendszer által nyújtott szociális juttatások jogosulatlan igénybevevőit látja bennük. A biztonságiasításnak ez a formája jellegéből adódóan elsősorban a nyugati fejlett államokban virágzik, ahol a jóléti állam modell nagytömegű migránst és menedékkérőt vonz. A retorika felnagyítja ezt a mennyiséget és a migrációs hullámok érkezését valamint a menedékkérők tömegeit

olyan kihívásként interpretálja, amely veszélybe sodorja a fennálló rendszert, ráadásul a rendelkezésre álló erőforrások hozzáférhetőségének lehetőségét rongja az állampolgárok számára (Carrera-Guild-Eisele 2013:19).

Deszekurizáció

A migráció biztonságiasításának gyakran az a célja, hogy egy bizonyos migrációs kihívás kapcsán elérje a rendkívüli eszközök alkalmazására való felhatalmazást a hallgatóságtól, elkerülve így azt, hogy a rendes politika keretein belül kelljen megoldania a problémát. A rendkívüli eszközök alkalmazásának jóváhagyása mellett azonban számos negatív hatása is van a folyamatnak. A migránsok fenyegetésként való beállítása ellenérzéseket generál az állampolgárokban, idegengyűlölet, rasszizmus alapja lehet, amely nehezíti a migránsok beilleszkedését és valóban társadalmi fragmentációhoz vezethet. Éppen ezért a biztonságiasítás visszafordításának a migrációs kérdések kezelésénél meghatározó szerepe van.

A migráció vissza-biztonságiasítását, vagyis azt a folyamatot, amely során a kérdés megszűnik biztonsági kérdés lenni, Jef Huysmans három stratégián keresztül látja megvalósíthatónak. Az objektivista stratégia a biztonság hagyományos objektív-szubjektív felfogására alapoz, vagyis arra, hogy mind a biztonságnak, mind a fenyegetésnek van egy objektív tartalma és egy szubjektív percepciója, ami lehet reális, de lehet illúzió is. A stratégia lényege az, hogy a szereplők meggyőzzék a hallgatóságot arról, hogy a migránsok valójában nem jelentenek biztonsági fenyegetést a közösség számára, nem veszélyesek (Huysmans 1995:65). A módszer gyenge pontja, hogy a meggyőzés retorikája során különbséget kell tenni a nem migránsok és a bevándorlók között, vagyis megkülönböztetéshez vezet, amely a kívánt hatás ellenkezőjét érheti el, rasszizmus vagy xenofóbia alapjául szolgálhat.

A konstruktivista és a dekonstruktivista stratégia (Huysmans 1995:65-66) nem tesz különbséget migráns és nem migráns között, mert vizsgálatának a tárgya nem az, hogy mi jelent fenyegetést egy közösség számára és mi nem, hanem az a folyamat, amely a biztonságról alkotott kollektív képet alakítja. A konstruktivista

stratégia a biztonság hiányának társadalmi megalkotását vizsgálja, azt a folyamatot, amely során a migránsok a biztonsági kihívás részeivé válnak. Ha a biztonsági diskurzus működésének szabályait megértjük, akkor a folyamatnak nem csak a megalkotása, hanem a visszafordítása is lehetségessé válik. A gyakorlatban ennek a stratégiának a megvalósulása is problematikus, hiszen az elmélet csak akkor működne, ha egy bizonyos társadalom statikus struktúrát mutatna. Mivel azonban a társadalmi viszonyok és a kontextus, amelyben a biztonságról alkotott diskurzus létrejön, dinamikusan változik, így egy bizonyos biztonságiasítás megvalósulásának lépései nem tekinthetőek általános szabálynak, hiszen egyáltalán nem garantált, hogy a folyamat reprodukciója, ugyan arra az eredményre vezet.

A dekonstruktivista stratégia a biztonság megalkotásának részét képezi. A folyamatot nem kívülről vizsgálja, hanem belülről próbálja meg alakítani. Azzal, hogy a biztonság hiányáról beszélnek, a beszédaktus során hozzájárulnak annak a hiánynak a megalkotásához, a biztonságról folytatott diskurzus pedig a biztonság megalkotását segíti elő. Ez a teória támaszkodik leginkább a biztonságiasítás alapjául is szolgáló beszédaktus-elméletre, amely a beszédet nem csak egy passzív cselekedetként értékeli, hanem a valóság megteremtésének eszközét látja benne. A dekonstruktivista stratégia a „történetmondás” szintjén érvényesül, vagyis arra alapszik, hogy a hallgatóságnak olyan „történeteken” keresztül kell interpretálni a migránsokat, amelyben egyértelművé válik, hogy nem jelentenek fenyegetést a biztonságra. Huysmans erre azt a stratégiát javasolja, hogy nem a migránsokról általában, hanem egyes migránsokról kell beszélni, egyénekről, akiknek ugyan olyan szerepeik vannak a társadalomban, mint a nem migránsoknak: szülők, rokonok, tanárok, stb. (Huysmans 1995:65-66).¹

Fontos azonban megjegyezni, hogy a biztonságiasítás elmélete csupán egy értelmezési lehetőséget nyújt bizonyos kérdések biztonsági fenyegetésként való értékeléséhez és nem egy általános érvényű paradigma. Számos kutató rámutatott például arra, hogy a Koppenhágai Iskola által megalkotott elméletnek hiányossága, hogy

¹ Az elmélet kritikáját Paul Roe fogalmazta meg *Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization* című művében.

nem tulajdonít kellő jelentőséget a kontextus fontosságának (Thierry Balzacq, Jef Huysmans, Matt McDonald, Andrew W. Neal, Holger Stritzel). Az elmélet a folyamat vizsgálatakor csak a veszély meghatározására helyezi a hangsúlyt és nem tér ki annak az elemzésére, hogy egy adott kontextusban milyen értelmezést kap a biztonság maga. Ezt a hiányosságot kis mértékben ugyan, de kompenzálja, hogy elismerik, a biztonságiasítás sikerességét befolyásolja a biztonságiasító szereplő pozíciója és a fenyegetéshez történelmileg kapcsolódó körülmények, amelyek annak a kontextusnak a részei, amelyben a folyamat megvalósul. A politikai és társadalmi kontextus alulértékelése akkor válik igazán problematikuská, ha az elméletet univerzális szinten kezdik el használni, a Koppenhágai Iskola ugyanis az elméletet elsősorban az európai biztonsági diskurzus elemzéséből kiindulva alkotta meg (McDonald 2008:571-573).

A MIGRÁCIÓ BIZTONSÁGIASÍTÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A migráció biztonsági keretek között való vizsgálata az Európai Unióban nem a 2001. szeptember 11-i események eredménye, a jelenség már sokkal előbb létezett. A biztonsági kontextus a belső piac létrehozásával került előtérbe, amelynek következtében az Európai Unió egy belbiztonsági rezsimmé lépett elő (Huysmans 2000:751 és Karyotis 2007:2-3). A migrációt ekkor elsősorban belbiztonsági kihívásként kezelték, amely az állambiztonságra és a közrendre jelent fenyegetést. Ez a megközelítés egybecsengett a migráció biztonságiasításának klasszikus modelljével. A belső piac létrehozása a belső határok leépítését igényelte, amely a személyek ellenőrizetlen mozgását vonta maga után. A belbiztonsági kérdések ezzel túlléptek a nemzetállami szinten, a hatékonyság eléréséhez szükségessé vált az államok közötti együttműködés, amely kezdetben kormányközi formában valósult meg.

A rendőrség munkájának összehangolására létrejött az Europol, míg a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelem jegyében felállt a Trevi csoport. Mind a két kezdeményezés fokozatosan kiterjesztette hatáskörét a migrációra, illetve az illegális

migrációval kapcsolatos ügyekre, amellyel azt a felfogást erősítették, miszerint az emberek mozgása egy gyanús tevékenység, amely potenciális kapcsolatban áll a bűnözéssel és a szervezett bűnözéssel. Ezzel a migránsokat a biztonsági diskurzus középpontjába helyezték.

A migráció biztonságiasításának alapkövét az Egységes Európai Okmány (Single European Act, 1986) aláírása fektette le, amellyel a tagállamok célként a belső piac megvalósításának befejezését tűzték ki maguk elé 1992-re. A belső piac fő célja egy olyan terület létrehozása volt, amelyben a belső határok lebontásával a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabadon áramolhatnak. Ez a célkitűzés a gazdaság által támogatott átengedő határok koncepcióját követi, amelynek célja, hogy előmozdítsa a versenyképességet, mobilitást és innovációt a gazdasági növekedés és a jólét megteremtésének érdekében

A gazdasági szempontok mellett azonban biztonsági és migrációs kérdések is előkerültek. A belső határellenőrzés leépítését követően a személyek szabad áramlása kihívást jelentett a közrendre és az állami szuverenitás érvényesítésére nézve, mivel megnehezítette a belső mozgás ellenőrzését. A politikai elit mind uniós, mind nemzetállami szinten a biztonságra jelentett fenyegetésként állította be az emberek szabad mozgását (Karyotis 2007:1). A biztonsági fenyegetésre való válaszképpen két igen jelentős biztonsági folyamatot indított el a belső piac: a belbiztonság fokozatosan közösségi szintre emelkedett, a biztonsági fenyegetések pedig externalizálódtak (Karyotis 2007:4).

Az egységes európai piac szerepe lett a migrációs áramlat lefékezése és a külföldiek integrációjának garantálása. Az új rendszer biztosította a tagállamok állampolgárai számára a szabad mozgást, a harmadik ország állampolgárainak vonatkozásában azonban folytatódott a korlátozási politika. Az intézkedéseknek köszönhetően egy ellentmondásos helyzet állt elő, hiszen hiába volt támogatott a közösségen belüli mobilitás, az nem érte el a kívánt szintet, miközben a harmadik országokból érkező migrációt blokkolni akarták, az azonban egy állandó és szilárd jelenség maradt (Corneli 2005).

A személyek szabad áramlása ekkor még csak a tagállamok állampolgáira vonatkozott, azonban a Schengeni határrendszer ebben jelentős változást hozott. A Schengeni megállapodások lévén létrejött „Schengeni térség” (Schengenland) olyan belső határok nélküli térséget alkot, amelyben minden személy szabadon mozoghat.

A szabad mozgás elvét így kiterjesztették a harmadik tagállamok állampolgáira is. Az így kialakult térségen belül nem csak a mobilitás liberalizáltságának foka emelkedett meg, hanem annak biztonsági keretek közötti értelmezése is,² amelynek hatására a belső határok leépítését követően felerősödött a külső határok megerősítésének igénye.

A megváltozott belbiztonsági környezet hatására a tagállamok felismerték, hogy a közös térség biztonságának garantálásához együttműködésre van szükség. A belső határok leépítése a külső határok megerősítését és a belső rendészeti együttműködés szükségességét hozta magával. A belbiztonság területén létrehozott első kormányközi együttműködés az 1975-ös évekhez nyúlik vissza, az úgynevezett Trevi csoport megalakulásához, amelynek célja a terrorizmus elleni harc területén való kölcsönös segítségnyújtás és kooperáció volt. A csoport két évente találkozott, az elért eredményekről azonban nem sokat tudunk a tevékenységét illetően. Jelentősége abban mutatkozott meg, hogy a csoport tulajdonképpen a kormányközi együttműködések előfutárának tekinthető a belbiztonság területén.

A Trevi csoport tevékenységét 1985-ben kiterjesztették a szervezett bűnözés és migráció kérdéskörére. A migráció ezzel egy olyan időszakban került a belbiztonsági kérdések keretén belül egy lapra a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel, amikor az Egységes Európai Okmány aláírásával (1986) biztonsági szempontból érzékeny időszak kezdődött. A migráció bevonása a Trevi csoport működésébe még egyértelműbb kapcsolatot teremtett a biztonsági kihívások és a migráció között, amikor 1986-ban a Trevi miniszterek egy olyan *ad hoc* csoport felállításáról döntöttek, amelynek feladata a nemzeti migrációs- és menekültpolitika koordinálása volt (Karyotis 2007:4).

Az Egységes Európai Piac létrehozásával járó biztonsági kihívások kezelésének koordinálására 1989-ben létrehozták a Trevi '92 csoportot, melynek feladata volt a vízumügyek egységesítése, az információcsere egyszerűsítése és egy közös lista létrehozása a nem kívánatos harmadik állam állampolgáiról. A Trevi csoport kompetenciáinak bővülése jól mutatja azt a folyamatot, amelyben a

² Az 1990-es Schengeni Megállapodás alkalmazásáról szóló egyezmény is összekapcsolja a bevándorlást a terrorizmussal, a nemzetközi bűnözéssel és a határellenőrzéssel.

belső és külső biztonságot élesen elválasztó határvonalak elmosódtak. A belbiztonság a belső határok lebontása után már túlmutat a határokon és éppúgy hozzátartozik a terület külső-, mint belső őrizete. A Trevi csoport működése is a szervezett bűnözésre, terrorizmusra, migrációra terjedt ki, amelyek egy adott térségben jelentenek biztonsági fenyegetést, azonban a veszélyes elemek a területen kívülről is érkehetnek. A Trevi csoport tevékenységi területe is megerősítette a kontinuitást az emberek határokon átívelő mozgása és a bűnözés között.

A migráció és a biztonság közötti kontinuum megerősítésében a 2001-es terrorcselekmények újabb fordulópontra jelentettek mind nemzetközi-, mind európai- és nemzetállami szinten. Miután a Maastrichti szerződéssel megtörtént a kormányközi szinten kialakult együttműködési rendszerek összevonása (mint a Trevi csoport vagy az *ad hoc* csoport), az Amszterdami szerződés pedig közösségi szintre emelte a migrációs politikát és az *acquis communautaire* részévé tette a Schengeni megállapodásokat, a migráció és a biztonsági fenyegetések közötti kapcsolat intézményi szinten is megerősödött. A migrációt és a terrorizmust, illetve a szervezett bűnözést az eszközrendszerek szintjén összekapcsoló gyakorlat már a Trevi csoport tevékenységénél is megfigyelhető volt, azonban a 2001-es eseményeket követően még hangsúlyosabban jelentkezett a gyakorlatban, ahogyan azt a Hágai program vagy a Bevándorlási és Menekültügyi Paktum is jól példázza. Az intézményi és eszközrendszerbeli összevonás mellett a 2001-es terrortámadás elhozta a migráció és a biztonság ideológiai összevonásának megszilárdulását is, egy olyan látásmód kialakításával, amelyben a migráció, terrorizmus és bűnözés egymással kölcsönhatásban lévő jelenségekként lettek interpretálva.

A 2001. szeptember 11-ei események után az Európai Unióban a Koppenhágai iskola által kidolgozott klasszikus modell alapján megkezdődött a migráció biztonságiasítása. A biztonságiasító szereplők megtették a „felhívást”, miszerint a migráció egy olyan jelenség, amely szorosan összefügg a terrorizmussal és a bűnözéssel, és mint ilyen súlyosan veszélyezteti a nemzetállamok és az Európai Unió egészének biztonságát. A terrorcselekményt követő hónapokban egymást követték a miniszteri szintű találkozások, amelyek eredményeképpen számos olyan dokumentumot fogadtak el, amely

egyértelmű kapcsolatot teremtenek terrorizmus, biztonság, migráció és a határellenőrzés között, vagyis a migrációt, mint biztonsági fenyegetést határozták meg.

2001. november 15-én, az Európai Bizottság az illegális migrációról szóló közleményében azt hangsúlyozta, hogy a határellenőrzésnek meg kell felelnie a bűnözői tevékenységek elleni harc jelentette kihívásoknak (Európai Bizottság 2001a:15). Ez azt a hozzáállást tükrözi, hogy a biztonsági kihívásnak kívülről kell jönnie az Unióba és az érkező bevándorlók a fő forrásai ennek a biztonsági kockázatnak.

2001. december 5-én, az Európai Bizottság egy „working paper”-t adott ki, amelyben javasolták, hogy a tagállamok elutasíthassanak harmadik állambeli állampolgárok belépését a területükre, közpolitikára vagy a belbiztonságra való tekintettel, mind a gazdasági migránsok vonatkozásában, mind családegyesítésre, hosszú távú tartózkodásra vagy vízumra vonatkozó kérelem esetén (Európai Bizottság 2001b:20). A dokumentum ráadásul a migránsokat úgy festette le, mint potenciális terroristákat vagy bűnözőket.

Az Európai Tanács kulcsfontosságú tanácskozására 2001. december 14-15 között került sor, Laekenben, amelyen kimondják, hogy a külső határok ellenőrzésének megerősítése segíteni fog a terrorizmus, illegális migráció és embercsempészet elleni harcban, valamint együttműködésre szólít fel és közös rendszer kialakítását helyezi kilátásba (Európai Tanács 2001:12).

A dokumentumokból kirajzolódik, hogy 2001 utolsó hónapjaiban egy egyértelmű biztonságiasítási folyamat kezdődött el, ami azonban nem úgy folytatódott, mint ahogyan az a klasszikus modell alapján várható lett volna. A legitim hatalom megjelölte ugyan a veszélyt, de ezt nem követték különleges intézkedések, hanem az Unió a szokásos módon megkezdte az a tárgyalásokat és egyeztetéseket a Bizottság és a Tanács keretein belül (Neal 2009:340).

A különleges intézkedésekre nem került sor, és a veszéllyel szembeni fellépés sürgőssége is elpárolgott 2003-ra, azonban a 2004-es madridi terrortámadás, valamint az azt követő 2005-ös londoni események ismét a politikai- és biztonsági diskurzus középpontjába helyezték a migráció kérdését. Az intézkedések ezúttal nem maradnak el, a jogi keretet az Amszterdami szerződés biztosította a közös lépésekhez. A Tamperében megfogalmazott négy éves program az események idején már folyamatban volt. A következő öt éves

programot 2004-ben fogadták el, amelyen érezhető volt az erős biztonsági megközelítés, nagyon nagy hangsúlyt kapott a határellenőrzés megerősítése és hatékonyabbá tétele. A Hágai program egyes megítélések szerint túl nagy hangsúlyt fektetett a biztonsági aspektusokra, túlságosan előtérbe helyezte a harcot a terrorizmus, a szervezett bűnözés és az úgynevezett rendkívüli migrációs nyomás ellen, emellett viszont rendkívül kis figyelmet kapott az alapvető jogok védelme (Carrera-Balzacq 2005:6).

A Hágai program (2004–2009) kiemelt figyelmet fordított a tagállamok és állampolgáraik védelmére, valamint a terrorizmus elleni célzott fellépésre. A szabadságnak, biztonságnak és jog érvényesülésének területe végérvényesen biztonsági felhangot kapott. A biztonsági környezetben az államok könnyebben, nagyobb egyetértéssel fogadtak el olyan intézkedéseket, amelyek az információk átadásáról, szakértők együttműködéséről szólnak a migráció ellenőrzése, figyelmeztető rendszerek, valamint a határellenőrzés terén. A program alatt kezdte meg működését többek között a FRONTEX ügynökség is,³ amely koordinálja a tagállamok közötti együttműködést a külső határok védelme és az illegális migráció terén. A FRONTEX-nek jelentős szerep jut a tengeri határok ellenőrzésének segítségével és az arab tavasz eseményei által megindított migrációs hullám kezelésében is aktívan közreműködött. Ebben az időszakban hívták életre az Európai Unió gyorsreagálású határvédelmi csoportját is (RABIT),⁴ amely korlátozott időtartamra szóló mandátummal hatékony segítséget képes nyújtani a kérelmező tagállamoknak, amennyiben azok rendkívüli intézkedéseket igénylő szituációval találják szemben magukat (például jelentős számú illegális bevándorló próbál az állam területére lépni). Szintén erre az időszakra esik a SIS II, valamint a VIS információs rendszerek kialakítása is, amelyek olyan hírszerzési csatornákat jelentenek, amelyekben belül szintén összekapcsolják a migrációt a terrorizmussal és a bűnözéssel.

A Hágai program abból indult ki, hogy a migráció folytatódni fog, ezért a bevándorlási politikák területén is szorosabb összefogásra szólított fel. Felhívta a figyelmet arra, hogy átfogó megközelítést kell

³ A Tanács [2007/2004/EK](#) rendelete (2004. október 26.) hozta létre

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács [863/2007/EK](#) rendelete (2007. július 11.) hozta létre

kidolgozni, bevonva a migráció minden állomását a befogadási politikától az integráción át a visszatérési politikáig. A határellenőrzés területén rendkívül fontos előrelépések következtek be a Hágai program alatt, látványosan növekedett az államok közötti együttműködés.

A biztonsági aspektusok az Európai Unió politikájában 2001 után leghangsúlyosabban az illegális migrációval való összefüggésben rajzolódtak ki. 2008 második felében a francia elnökség égisze alatt létrejött Bevándorlási és Menekültügyi Paktum jól mutatja ezt az irányvonalat, mivel az illegális migráció elleni harc itt is prioritásként jelenik meg. A program uniós szinten öt szektorban irányoz elő reformokat: a határellenőrzés megerősítésének terén, hatékonyabb mechanizmusok kialakítása az illegális migránsok kitoloncolása érdekében, a piaci szükségletek szigorú figyelembe vétele, a menekültügyi politika harmonizációja, valamint fejlesztési segélyek terén, amelyeket az illegális migránsokat kibocsájtó országoknak nyújtanak (Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum 2008:4). A Paktum a határellenőrzés és migráció kérdéskörének összekapcsolásában jelentett egy újabb állomást, valamint tovább erősítette az illegális migráció fenyegetésként való értelmezését.

A Paktum égisze alatt jött létre a sokat vitatott Visszafogadási irányelv (Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum 2008:7). Az uniós tagállamok megállapodásokat kötnek a kibocsájtó államokkal a területükről érkezett illegális migránsok visszafogadásáról, cserébe fejlesztési segélyeket kapnak az Uniótól. Az irányelvet elsősorban az emberi jogi NGO-k bírálták, amelyek szerint az elv sérti az alapvető jogokat. Az illegális migránsok kitoloncolásának gyakorlata felveti az állami szuverenitás és az emberi jogok közti harmonizáció gyengeségeinek kérdését. Míg a nemzetközi jog elismeri az államok szuverenitását, amely magába foglalja azt a jogot, hogy meghatározzák, milyen feltételek mellett tartózkodhatnak harmadik állambeli állampolgárok a területükön, addig a nemzetközi emberi jogok megkövetelik az egyenlő bánásmódot, a diszkrimináció tilalmát, az emberi méltóság tiszteletben tartását, és a biztonságos környezethez való jogot.

A Hágai programot a Stockholm program követte (2009–2014), amely fő célként egy közös európai határőr-rendszer kidolgozását tűzte ki a szabadság, biztonság és jog érvényesülésének térségében.

Ennek érdekében három prioritást fogalmazott meg: Európa védelmi kapacitásainak megerősítése; lehetővé kell tenni a harmadik országokból legális úton érkező állampolgárok számára az Európai Unió elérését, miközben az állampolgárok biztonságát is garantálják; valamint a felelősség, partnerség és szolidaritás Európájának megteremtése a migráció és menekültkérdés területén (Carrera 2010:13). A Stockholmi program elődjével ellentétben különbséget tesz azok között a feltételek között, amelyek mellett megvalósulhat a migráció, valamint azok között az operatív intézkedések között, amelyek a határokon átívelő bűnözés visszaszorítását célozzák meg. Ez a különbségtétel nagy jelentőséggel bír, hiszen egy olyan próbálkozás, amely a biztonsági aspektusok mellett utal a legális migráció létjogosultságára is.

A 2001-es terrorcselekményeket követő nemzetközi környezetben az Európai Unió is megkezdte a migráció klasszikus biztonságiasítását, amelynek hatásai a Hágai programon voltak leginkább érezhetőek. Az illegális migráció elleni harc jegyében nagy hangsúlyt fektettek a közös határellenőrzés megerősítésére, a veszélyhelyzet előtérbe helyezésével pedig sikerült konszenzust elérni a tagállamok között, így viszonylag rövid idő alatt fontos előrelépések történhettek közösségi szinten. Az emberi jogok védelmének háttérbe szorításának létjogosultságát is a rendkívüli helyzetre való hivatkozás, illetve a fenyegetettség nagyságának hangsúlyozása tudta igazolni.

A biztonsági prizma továbbra is jelen van a migrációs politika alakulásában, azonban már a Stockholmi programon is érezhető volt egyfajta enyhülés, a sürgősség és a rendkívüli intézkedések igényének csökkenése. Míg közösségi szinten enyhült a biztonságiasítás foka, addig nemzetállami szinten a klasszikus biztonságiasítási modell mellett felerősödött az az interpretáció, amely a migránsokat a gazdaságra jelentett veszélyeként, valamint kulturális-identitásbeli fenyegetésként értékeli. Ez a tendencia figyelhető meg az egyes régiókban is, például a migrációs nyomás szempontjából kiemelt területnek számító mediterrán térségben is, ahol a migráció feltartóztatása és korlátozása továbbra is prioritás. A mediterrán régió erősen érdekelt a közös határellenőrzés kiépítésében, amely a migránsok jelentette biztonsági kihívásra való válaszadás fontos eleme a régió országai számára.

ÖSSZEGRZÉS

A migráció biztonsági vetülete és a korlátozó bevándorlás politika nagy hatással van az európai határrendszer kialakulására, különösen a külső határrendszerek védelmének megerősítésének tekintetében. A határellenőrzés értelmezhető a biztonsági kihívásra való válaszadásként, azonban sem a szuverenitás, sem a nemzetállam, sem a határok nem értelmezhetőek már azok között a keretek között, amelyek a vesztfáliai rendszerben lettek lefektetve. A globalizáció mellett többek között a migráció is egy olyan jelenség, amely kihívás elé állította ezeket a kategóriákat.

A migráció biztonsági kihívásként való értelmezése a belső határok lebontásával kezdődött az európai integráció államai számára. A belső piac megteremtése a belső határok funkcióinak átalakulását eredményezte, amely a személyek szabad mozgásának új korszakát nyitotta meg. A szabad mozgás azonban az állami ellenőrzés leépülését jelentette, amely először közbiztonsági kockázatként jelentkezett. A Schengeni rendszer kialakulásával a belső határok már nem csak a közösség állampolgárai számára tették lehetővé a szabad mozgást, hanem harmadik állam állampolgárai számára is. A belső határok leépülését így a külső határok megerősítése követte, valamint kormányközi kooperációk, amelyek információ cserével és közös adathálózattal segítették a veszélyes személyek kiszűrését. Olyan környezet alakult ki ezáltal, amelyben határellenőrzés, migráció és bűnözés szorosan összekapcsolódtak egymással.

A 2001. szeptember 11-i terrorcselekmények a migráció biztonsági kontextusát teljes mértékben előtérbe helyezték. A nemzetközi környezetben szinte egyenlőségjelet tettek illegális migráció és terrorizmus között, ami tovább terhelte a migráció biztonsági szempontból való interpretálását. Az események az Európai Unióban sem maradtak hatás nélkül, a politikai retorika biztonságiasítással felelt az eseményekre, egyértelmű kapcsolatot teremtve terrorizmus és migráció között, amely ellen a határellenőrzés megerősítésével kell védekezni.

A felfokozott biztonsági környezetnek köszönhetően a Hágai program öt éve alatt a tagállamok között konszenzus született számos kérdésben, ami a közös határpolitika előrelendülését segítette. A külső határok megerősítése és az illegális migránsok ellen való

fokozott fellépés jegyében azonban sok esetben háttérbe szorult az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásának elve, amely az Európai Unió alapvető értéke. Rengeteg bírálta érte ezért nem csak az Uniót, hanem a határvédelmi gyakorlatot is. Különösen heves vitákat váltottak ki a FRONTEX operatív műveletei is, amelyek során, a tengeri határokon hajókat fordítottak vissza fedélzetükön illegális migránsokkal, akiknek azonban joguk lett volna menekültkérelmet benyújtani, ha elérik az uniós tagországok partjait.

A felfokozott biztonsági megközelítés enyhülése mutatkozik a Stockholmi programban, ahol már helyet kapott a legális migráció, elismerték, hogy mind gazdasági, mint demográfiai szempontból szüksége van az Uniónak a bevándorlókra. A biztonsági prizma azonban továbbra is jelen van a migrációs politikákban, nem sikerült még kilépni abból a kölcsönhatásos folyamatból, amelyben a migráció biztonsági értelmezése határozott fellépésre sarkall, a határozott fellépés, a határellenőrzés fokozása pedig tovább erősíti azt a képzetet, hogy a bevándorlás egy olyan jelenség, amely fenyegetést jelent az Európai Unió számára.

FORRÁSOK

- Az Európai Unió Tanácsa. 2008. *Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum*. Brüsszel, September 14. Accessed November 6, 2014.
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%2013440%202008%20INI>
1.
- BUZAN, Barry, and Ole Wæver. 2003. *Regions and Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BUZAN, Barry, Ole Wæver, and Japp de Wilde. 1998. *Security: A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- CAMPESI, Giuseppe. 2012. "Migrazioni, sicurezza, confini nella teoria sociale contemporanea." *Studi sulla questione criminale* 7 (2): 7-30.
- CARRERA, Sergio. 2010. "Towards a Common European Border Service?" CEPS Working Document, Centre for European Policy Studies. Accessed November 6, 2014.
<http://aei.pitt.edu/14579/>.
- CARRERA, Sergio, and Thierry Balzacq. 2005. "Migration, Borders and Asylum." Center for European Policy Studies, Brussels.

- CARRERA, Sergio, Elspeth Guild, and Katharina Eisele. 2013. "Social Benefits and Migration – a contested relationship and policy challenge in the EU." Centre for European Policy Studies, Brussels.
- CORNELI, Alessandro. 2005. *Flussi migratori illegali e ruolo dei paesi di origine e di transito*. Catanzaro: Rubettino.
- European Commission. 2001a. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Common Policy on Illegal Immigration*. Brussels, November 15. Accessed November 6, 2014. <http://www.statewatch.org/news/2001/nov/illimm672.pdf>.
- European Commission. 2001b. *Commission Working Document: The relationship between safeguarding internal security and complying with international protection obligations and instruments*. Brussels, December 5. Accessed November 6, 2014. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0743&from=EN>.
- European Council. 2001. *Presidency Conclusions: European Council Meeting In Laeken*. Laeken, December 14 and 15.
- HUYSMANS, Jef. 1995. "Migrants as a Security Problem: Dangers of 'Securitizing' Societal Issues." In *Migration and European Integration: The Dynamics of Inclusion and Exclusion*, edited by Robert Miles and Dietrich Thränhardt. London: Pinter.
- HUYSMANS, Jef. 2000. "The European Union and the Securitization of Migration." *Journal of Common Market Studies* 38 (5): 751-777.
- KARYOTIS, Georgios. 2007. "European Migration Policy in the aftermath of September 11." *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 20 (1): 1-17.
- MCDONALD, Matt. 2008. "Securitization and the Construction of Security." *European Journal of International Relations* 14 (4): 563-587.
- NEAL, Andrew W. 2009. "Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX." *Journal of Common Market Studies* 47 (2): 333-356.
- ROE, Paul. 2004. "Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization." *Security Dialogue* 35 (3): 279-294.
- STIVACHTIS A., Yannis. 2008. "International Migration and the Politics of Identity and Security." *Journal of Humanities and Social Sciences* 2 (1): 1-23.
- WÆVER, Ole. 1995. "Securitization and Desecuritization." In *On security*, edited by Ronnie Lipschuts. New York: Columbia University Press.

ESSZÉ

KÍNA POLITIKÁJA A XINJIANG UJGUR AUTONÓM TERÜLETEN

Wang Qiang Zita

BEVEZETÉS

A világ szakirodalmában egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a kínai gazdasági csodára, azonban az ország belső helyzetét feltérképező tanulmányok kisebb arányban találhatók meg. Civilizáció-államként¹ Kínában¹ a közös civilizáció tudata biztosítja azt a fajta egységet, ami a nemzetállamok esetén sokszor magától értetődő és természetes jelenségnek mondható. A több mint kilencvenegy százalékos han többség mellett a kisebbség sem elhanyagolható a maguk százhusz milliót meghaladó lélekszámukkal és általánosságban növekvő népességükkel.

A nemzetiségeket érintő kérdések a számarányokon messze túlmutató jelentőséggel bírnak geopolitikai és gazdasági aspektusuk miatt. E szempontokból leginkább kiemelkedő nemzetiségek lakta területek alatt Xinjiang és Tibet értendő. Xinjiang területét a kőolaj-, Tibetet pedig a különböző ásványkincs lelőhelyek teszik értékessé. A kisebbségek nagy része a határ menti térségeken él, ellenben esetleges függetlenedési igényük nem mindegyikük esetében jelent azonos mértékű fenyegetettséget az egység megtartására törekvő Kína számára. Ennek legmeghatározóbb tényezői az etnikai azonosságtudat, az asszimiláció mértéke, és az ottani jóléti

¹ Soknemzetiségű országgént összesen ötvenhat hivatalosan elismert nemzetiséget számol, ebből a lakosság jelentős többsége han kínai. <http://www.china.org.cn/e-groups/shaoshu/> (letöltve: 2013. december 26.)

körülmények. Ezek alapján történő vizsgálatunk eredményeként épp a fentiekben említett két gazdaságilag is kulcsfontosságú térségre kell felfigyelnünk. A két – etnikailag is leghomogénebb – terület azt igyekszik hangoztatni, hogy sem területileg, sem pedig etnikailag nem képezik Kína részét. További hasonlóságként mindkét térségben erős vallási hagyományokon alapul a sajátos identitástudat, amely az oda betelepülő hanok beilleszkedését nehezíti, ez pedig gyakran belső konfliktusokhoz vezet. A sok hasonlóság mellett jelentős különbségek is vannak a két térség között. Míg a buddhista Tibet kevésbé, a döntő többségében iszlám vallású Xinjiang a fegyveres harcra is a függetlenedés kivívásának eszközeként tekint. Ráadásul Xinjiang biztonságpolitikai és stratégiai tekintetben fontosabb Kína számára, mivel energiahordozókban gazdag és a tartomány a közép-ázsiai kőolaj- illetve földgáz lelőhelyekkel való összeköttetést biztosítja. Mindezek ellenére Tibet kérdése mindig is nagyobb nemzetközi figyelmet keltett fel a dalai láma tevékenységei miatt. Xinjiang esetében nem beszélhetünk ilyen nagy tekintélyű vallási és egyben politikai vezetőről, mégis az iszlamista szeparatizmus jóval szervezettebb, erőszakosabb természetéből kifolyólag nem jelent kisebb fenyegetést a kínai kormány számára.

Tanulmányom fókuszában ezért elsősorban a Xinjiang Ujgur Autonóm Területen belüli vallási eredetű történelmi konfliktusok állnak, amelyekről a súlypont mára leginkább a gazdasági, stratégiai okokra helyeződött át. Kérdés, hogy a belső problémák megoldatlansága milyen mértékben hátráltatja Kínát a világhatalmi pozíció elérésében,² és ennek függvényében milyen központi intézkedésekkel várható ezek felszámolása.

A XINJIANG UJGUR AUTONÓM TERÜLET: ÚT A SZEPARATIZMUSIG

Az ujugrok Xinjiang őslakosai, a Kínában élő ujugrok 99,4%-a itt él. A térséget, mely mindig is érdekszférájukba tartozott, először a Han-korban hódították meg hosszabb időre a kínaiak. Kína részeként a Xinjiang tartomány 1884-ben jött létre hivatalosan, bár a Qing dinasztia tartós katonai megszállása alatt állt már 1758 óta. A helyieknek mindössze kétszer sikerült érvényesíteni függetlenedési

törekvéseiket (1933, 1944), mikor is kikiáltották a Kelet-Turkesztáni Iszlám Köztársaságot. Kína területileg legnagyobb és legnyugatibb tartománya 1949-ben került a Kínai Kommunista Párt (KKP) uralma alá. 1955. október 1-én Xinjiang Ujgur Autonóm Terület néven véglegesen a Kínai Népköztársaság részévé vált. Az ellentétek továbbra is fennmaradtak, majd 1964. október 16-tól, Kína első a területen végzett nukleáris fegyverkísérletével, a szeparatista hangok is felerősödtek.

Szeparatizmus alatt a tanulmány egy ország adott területének függetlenedési szándékát érti, amelyet akár fegyveres úton is érvényesítene, történelmi hovatarozásra és/vagy a többségi lakosságtól való valamely éles különbözőségekre hivatkozva. A Xinjiang Autonóm Terület lakosságának többsége iszlám vallású, török nyelvű, és a növekvő han lakosságtól teljesen eltérő kultúrával rendelkezik. A történelmi alapokon nyugvó identitás és saját nemzetiségi hagyományaik miatt sem ismerik el, hogy „országuk” Kína részét képi. A török-iszlám lakosság asszimilálásának nehézségei miatt inkább a betelepítési politikát választotta a kormányzat a belső konfliktusok hosszútávú felszámolásának érdekében. A betelepülő hanok arányszámának folyamatos növekedése a reméltekkel ellentétben azonban csak tovább fokozta a feszültségeket.

GAZDASÁG, INFRASTRUKTÚRA

A Kínai Népköztársaság részeként az addig állattenyésztés- és mezőgazdaság-központú térségben az ipar veszi át a vezető pozíciót. A gazdag természeti erőforrásokkal és hatalmas vízkészletekkel rendelkező tartományban a legnagyobb jelentőséggel mégis a kőolaj és földgáz lelőhelyek bírnak. A vezetés Xinjiang gazdasági fejlesztésének kivitelezését a helyi kőolaj- és földgázlelőhelyek nagymértékű hasznosításában³ és azokba való befektetésekben látta, mely képes lesz hasznot hozni minden ott élőnek, etnikai hovatarozástól függetlenül. A központi statisztikák szerint a tartomány GDP-je az 1978-as 4 milliárd yuan/év körüli összegről az ezredfordulóra elérte a 136 milliárdot, a 2012-es évi GDP pedig már a 750 milliárd yuan/évet is meghaladta. Xinjiang, mint Kína több szempontból is legfontosabb autonóm területe földrajzi fekvése miatt is részévé vált a kormány

azon stratégiájának, melyben az ország határ menti területeit igyekszik megismertetni a világgal. A gazdasági fejlődés egy újabb növekedési tényezőjévé kezd alakulni a turizmus és a köré épülő szolgáltatások is.⁴

A LAKOSSÁG HELYZETE

A terület össznépségének 45, illetve 41 százalékát alkotják az ujugrok és a hanok⁵. A KKP vezetése alatti kezdeti életszínvonaljavulás eredményeként létrejövő elégedettséget a kulturális forradalom megsemmisítette. A szociálpolitikai helyzetben 1976 után következett be egy nagyobb változás, mikor a kormány bevezette gazdasági reformjait és először emelte ki a han és a helyi nemzetiségek közti egység szükségességét. A 90-es évekre felerősödő ujugur nemzetiségi identitástudat és a szeparatista mozgalmak² megjelenése további gazdasági intézkedéseket eredményezett az elégedetlenség csökkentése érdekében. A 2000-ben elinduló „nyugati területek nagy fejlesztésének” (Xī bù dà kāi fā) programja is ezek közé tartozott. Az egyértelmű gazdasági fellendülés ellenére a jólét egységességét sokan megkérdőjelezzik, az ujugur-han lakosság közti egyenlőtlen vagyoneeloszlás pedig tovább erősítette az ujugrok nemzeti identitástudatát,⁶ a kormány reformjai eddig csak korlátozott sikerekkel bírnak.

SZEPARATIZMUS ÉS TERRORIZMUS KAPCSOLATA

A tartományon belüli különböző jóléti kérdések, az erőltetett betelepítések és megkülönböztetések miatt mindig jelen voltak belső feszültségek és bizonyos fokú elégedetlenség a hatóságokkal szemben, mindazonáltal ezek önmagukban nem lettek volna elegendőek ahhoz, hogy a szeparatista törekvések olyan mértékben felerősödjének, mint az a 90-es évek elejétől jellemzővé vált Xinjiangban.

A rendszer 80-as években bekövetkező lazulása után a vallásgyakorlás kevesebb akadályba ütközött, az állami ellenőrzés kiterjedése is mérséklődött az élet minden területén.⁷ A Kínai Iszlám Szövetségnek, amely még 1953-ban jött létre először, majd a kulturális

² A téma bővebb kifejtése a következő alfejezetben.

forradalom teljes vallásellenessége alatt betiltottak, 1980-ban újra engedélyezték a legális működését. 1978-ban a KKP 11. kongresszusának 3. plénumán meghirdetett reform és nyitás politikája nem csupán engedélyezte, de buzdította is a határ menti tartományt a környező országokkal való párbeszédre.⁸ A gazdasági nyitás révén Kína Xinjiangon keresztül építette kapcsolatait Közép-Ázsiával, ezzel a folyamattal is hozzájárultak ahhoz, hogy a felbomló Szovjetunió közép-ázsiai országaiban újjászülető iszlamista szellemiség könnyebben áterjedjen a térségbe. Továbbá a Szovjetunió afganisztáni háborújában 1979 és 1989 között a mudzsahidokat támogató Kínából, de kifejezetten Xinjiangból sok ujjur harcolt önkéntesként, majd hazatérésük után az ottani radikálisabb tanokat is magukkal hozták.⁹

Az erősödő ellenvélemények és a társadalmi helyzettel való elégedetlenség első megnyilvánulásai között szerepelt az 1985 novemberében megrendezésre kerülő xinjiangi nukleáris kísérletek elleni tüntetés, 1989-ben a Tiananmen téri tüntetőkkel való szimpátiájukat szintén demonstrációkkal fejezték ki a helyi diákok. Az első jelentős összecsapás az ujjurok és a kínai hatóságok között 1990-ben volt Baren városában, a tüntetés utáni zavargások során a kormányzati épületeket és a han kereskedők üzleteit is támadások érték. A tüntetők soraiban levő halálos áldozatokról nincsen pontos adat, mivel a média ezekről nem számolt be. A későbbiekben is hasonlóak a körülmények a kínai hírközlés e terén, a külföldi tudósítóknak pedig nem volt engedélyezett a zavargások helyszínéről történő közvetítés.¹⁰

Az 1990-es évek elején különböző szervezetek alakultak meg az ujjur nemzeti érdekek védelme érdekében: az alapvető emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartásáért és a han kínaiak szervezett betelepítésének (az ujjurok szerint nemzetük kisebbségbe szorítására tett kísérlet) leállításáért. Ezen szervezetek legradikálisabbjai fogalmazták meg a Kínától való teljes elszakadás gondolatát is, legvégső céljukként azt tűzték ki, hogy újra (harmadszor) létrejöjjön Kelet-Turkesztán. 1993-ban megalakult az Ujjurisztán Felszabadítási Frontja, a szervezet 800 fegyveres, főként rendőrök megtámadására irányuló akciót hajtott végre 12 év alatt. Ők követték el az 1997-es pekingi robbantásos merényletet is.¹¹

A helyi fegyveres szervezetek mellett az emigráció is egyre szélesebben próbálta növelni az ujgur ügy nemzetközi visszhangját. 1995-től képviseleti irodákat nyitottak Washingtonban és több nyugat-európai városban. Az 1998-ban megalakult Uyghur American Association, melynek központja szintén Washingtonban található, legfőbb feladataként tekint az ujugrok gazdag kultúrájának és békés szándékának megismertetésére. Az ő kezdeményezésük az Uyghur Human Rights Project (UHRP) is, ami az emberi jogok, a szabad vallásgyakorlás és életfeltételek tiszteletben tartásának hiányait hangsúlyozza Kína xinjiangi politikájában.¹² 2004-ben Münchenben megalakult az Ujgur Világkongresszus, melynek célja az ujugrok képviseletének világszintű kiterjesztése volt. Az ujugrok és hanok legvéresebb összeütközése 2009. július 5-én volt. A 156 halottat és több mint 1080 személy sérülését követelő zavargások a nemzetközi figyelmet is jobban felhívták az ujgur kérdésre. A halálos áldozatok többsége han nemzetiségű, köztük hivatalnokok is voltak.¹³ Az UHRP 2013-as jelentése¹⁴ szerint az összecsapásokat a rendőrök erőszakos beavatkozása okozta egy békés tüntetés feloszlata végett, míg a központi álláspont Rebiya Kadeert, az Ujgur Világkongresszus vezetőjét tette felelőssé a bujtogatásokért.¹⁵

A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után a világ figyelve az iszlám fundamentalizmusra összpontosult. Valószínűleg ennek a következményeként kezelhető, hogy az addig pánturkistákként számon tartott ujgur szeparatistákat 9/11 után leginkább iszlamista terroristákként említették. Az Egyesült Államok által meghirdetett nemzetközi terrorizmus elleni koalícióban Kína is aktívan részt vállalt. Ennek keretében néhány fegyveres ujgur szeparatista szervezet ellen nyíltan, az egyébként igen érzékeny nemzetközi véleményektől nem tartva felléphetett. A két legjelentősebb ENSZ által is terroristának tekintett szervezet a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalom és a Kelet-Turkesztáni Egyesült Nemzeti Forradalmi Front az al-Qaidával és bin Ladennel kötöttek szövetséget az embereik kiképzéséről.¹⁶ Az afganisztáni táborokban 22 ujgur fegyverest fogtak el az amerikai erők 2002-ben, őket a guantánamo-i börtönben tartották fogva. Kína folyamatosan kérvényezte a foglyok kiadását, de erre nem került sor. A Pentagon 2013. december 31-i nyilatkozatában tette közlésre, hogy a börtön bezárásának folyamatával az ott fogva tartott utolsó három ujugurt Szlovákiába fogják átköltöztetni.¹⁷ Az

egyértelműen azonosított terrorcselekmények mellett azonban a hivatalos kínai jelentések a Xinjiangban történő számos gyilkosságot, robbantást, illegális fegyverhasználatot és kábítószer kereskedelmet igyekeznek összefüggésbe hozni az iszlamista terrorizmussal.¹⁸ Kína ezáltal egy, a nemzetközi bűnszervezetekkel részben összekapcsolható kisebbségi konfliktust bel- és közbiztonsági üggyé tett, így az ezek maradéktalan felszámolására irányuló eszközöket is sikerült valamelyest elfogadtatnia. Mindezek ellenére mégsem maradnak visszhang nélkül az ujjur szeparatisták elleni szankciók. Az Amnesty International többször is kiemelte az összecsapásokban elfogottak és kivégzettek magas létszámát, az emberi jogok figyelembe vételét és az átlátható, világos ítélethozatalok hiányát Kínának.¹⁹

Kína és a volt Szovjetunió közép-ázsiai országai (Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán, Üzbegisztán) 2001-ben létrehozta a „Sanghaji Együttműködés Szervezetét”, amely a szerződő országok kölcsönös támogatása mellett közös fellépést jelentett a fegyverkereskedelem és csempészet ellen.²⁰ A sanghaji együttműködés keretében a biztonsági kérdések mellett fontos szerepet kaptak az országok közti gazdasági együttműködési lehetőségek is. Kína ezáltal is növelheti befolyását a térségben, az ottani energiahordozókhoz közvetlen hozzáférést Xinjiang biztosítja. A szerződéssel az ujjur függetlenedés törekvéseit kellően korlátozták, hiszen a tagországok kölcsönösen elismerték a meglévő határokat, így a közép-ázsiai iszlám országoktól nem várhattak több segítséget. Ez a szerződés lehet a közvetlen magyarázata annak, hogy az ujjur ellenállók egyes radikális szervezetei az afgán fegyveresekben keresték és találták meg az új szövetségeseiket.

KILÁTÁSOK?

Kínában a gazdasági felemelkedés biztosította mindeddig a KKP kormányzásának stabilitását is, viszont valószínűsíthető, hogy a gazdaságban bekövetkező esetleges visszaesések növekvő elégedetlenséghez és a politikai legitimáció kríziséhez vezethetnének.²¹ A kormány átlátja mindazokat a belső problémaköröket, amik hosszútávon nemcsak az állam és az ujjur szeparatisták képviselete, hanem a Xinjiangi helyi lakosság szintjén megjelenő han-ujgur ellentétek kiéleződéséhez vezetnek. A már

érvénybe lépett reformok végrehajtására fektetett hangsúly mellett további lépéseket tesznek a helyzet stabilizálására.

A Jiang Ze Min vezette Kína „nyugati területek nagy fejlesztésének” programja keretében az ország belső területeinek fejlesztésével akarta a regionális különbségeket csökkenteni. Mivel a nemzeti kisebbségek zöme a nyugati országrészben él, elsősorban ezen területek szisztematikus gazdasági felvirágoztatását helyezték kilátásba. A természeti erőforrások intenzívebb felkutatásán és kitermelésén kívül a nehézipar további erősödése következett az ötéves tervekből. A külföldi beruházások csak mérsékelten nyertek teret az autonóm területen belül. A hagyományos iparágak – mint például a gyapottermelés – támogatottságot élvezhettek, a mezőgazdaságra és annak magánszektor részének irányuló segélyezések száma is megnőtt. A termékekből a belső-kínai tartományokba is exportáltak.²² Megjegyzendő, hogy bár mára a mezőgazdaságok egyéni kézben vannak, a kollektívizmus korszakának hatásai észlelhetőek a termelők hozzáállásában, az egyéni motiváció hiánya a profittermelést minimalizálja. A helyi vízkészletekre hangsúlyt fektetve a vízenergia használata szélesebb körben elterjedhetett. A látszólag egyértelmű, egymással összefüggő fogalmak, mint gazdasági növekvés, társadalmi egyenlőség és hatékony kormányzás a gyakorlatban azonban mégsem egymásnak logikus következményei, így az utóbbi kettőt a gazdasági siker elérésén felül egyéb intézkedésekkel kell megvalósítani. Az infrastruktúrába történő egyre nagyobb befektetések, melyek elsődleges célja a közép-ázsiai energiaforrások megközelítése Xinjiangon keresztül további munkalehetőségeket és belföldi beruházásokat hoztak a tartománynak.

Mivel a gazdasági fejlődés meglehetősen gyors növekedésnek vette kezdetét, de annak irányítása továbbra is a kormány kezében maradt, sőt a centralizáció fokozódása jellemezte számos területen a xinjiangi politikát, a népszerűtlen helyi vezetéssel kiegészülve már nem tűnt elegendőnek a 2009 júliusi véres összecsapások elkerüléséhez. Az ujugrok továbbra is az elkínaiasítást, és a területükön található kőolaj- és földgáz készletek jogtalan kimerítését látták elsődlegesen a nehézipar és városközpontú fejlesztésekben.²³ Erre válaszul 2010-ben a kormány következő ötéves programjában – mely 2011-től lépett érvénybe – számos változtatást illetve az addig hatásosnak bizonyuló

módszerek fokozását rendelte el. Xinjiang regionális felzárkóztatását tárgyalva, Hu Jin Tao akkori főtitkár szerint az új tervvel az egy főre jutó GDP összegét 2015-re az országos átlag szintjére kell emelni. Nagy hangsúlyt fektettek a társadalmi stabilitás kiépítésére a régió belüli egyenlőtlenségek kezelésével. Szerinte a jóléti társadalom megteremtésének kulcsa a harmonikus társadalom kialakítása, ami a népen belüli ellentétek felszámolását is jelenti. Az adórendszeren belüli változtatások is Xinjiang javát részesítették előnyben,²⁴ de mindenekelőtt egy 1,5 milliárdos tőkeinjekcióval segíti a kormány az autonóm terület belső viszonyainak feszültségeit enyhíteni.²⁵

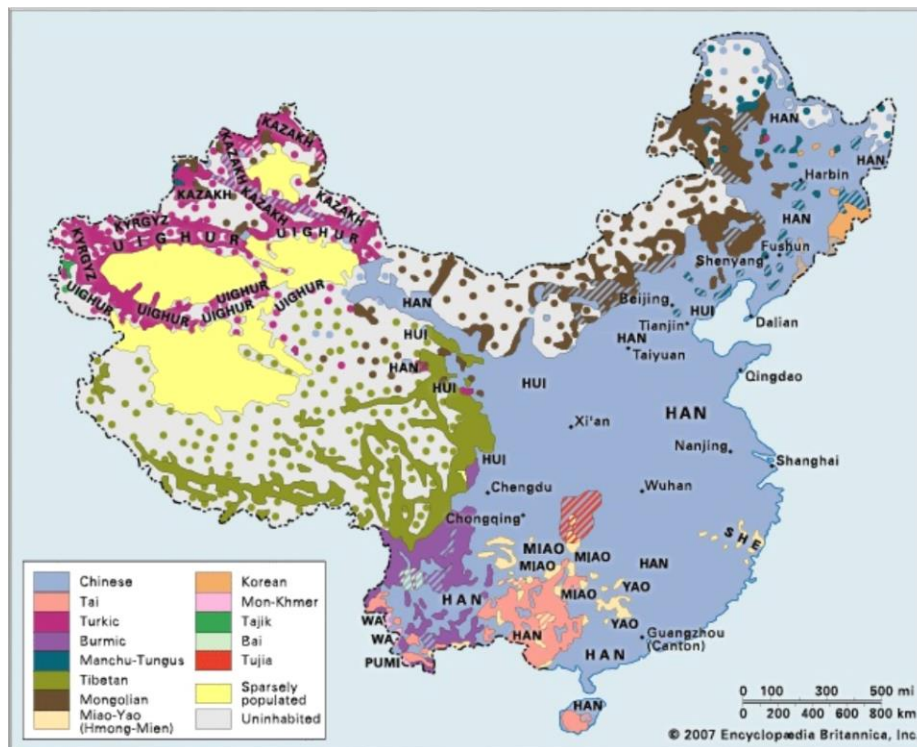
KONKLÚZIÓ

Miután az ujjur szeparatizmust mind történelmi, mind pedig gazdasági, politikai szempontból megvizsgáltuk, egyértelműen levonhatjuk a következtetést, mely szerint a hangsúly az utóbbin található. Nem tagadható természetesen az sem, hogy az ujjur ellenállásnak szerves hozzátartozója a vallás, de a térségben vizsgált jelenség inkább nevezhető nacionalistának, mintsem iszlamistának. Az elmúlt évtizedek számos konfliktusát áttekintve, az esetek döntő többségében a társadalmi igazságtalanságok és az ujjur és han lakosság eltérő jóléti helyzete okozták azok kirobbanását. Az ujjur ellenállás mozgalmainak egy része valóban kapcsolatba hozható a terrorizmussal, de az ehhez köthető szervezetek számáról nincsenek teljesen hiteles adatok. Azonban most már a világ számára is egyértelművé vált, hogy az ujjur ellenállás rendkívül sokrétű, és különböző dimenziókban jelennek meg a nemzetközi szinten. Súlyos tévedés lenne mindennemű ellenállást terrorista jellegűnek minősíteni, viszont néhány szervezetre kétségkívül hatással van az afganisztáni radikális iszlám. Ilyen alakulatok felelősek az elkövetett terrorcselekményekért, viszont létszámuk a kínai központi adatoknál kevesebbre becsülhető. Kína xinjiangi politikájában 1949-től napjainkig számos fordulatot, irányváltást figyelhettünk meg. A kezdeti nyílt fegyveres elnyomást és szigorú biztonsági intézkedéseket felváltva a gazdasági fejlesztést jelölte ki irányvonalnak a térség stabilitásának megvalósításához. Az elszakadási kísérletekhez, mint amilyenekre Xinjiangban és Tibetben volt eddig csak példa, habár a vallási és etnikai különbözőségek adnak kiinduló okot, azok

felszámolására a gazdaságban lehet megoldást keresni. Míg ezek eredményeként be nem következik a célként kitűzött teljesen harmonikus társadalom megteremtése, Kína belbiztonsági és külpolitikai stratégiáján egyaránt múlik, hogy milyen mértékben sikerül helyi szinten tartani ezeket az ellentéteket. Az ujjur függetlenségi törekvések számára a Szovjetunió felbomlásából fakadó lehetőségeket Kína a Sanghaji Szerződéssel hatásosan kiküszöbölte. Az Ujjur Világkongresszus békés ellenállása jelentősebb befolyás hiányában a nemzetközi figyelmet legfeljebb az általános emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartásának szintjéig tudja felhívni. A Xinjiang Ujjur Autonóm Terület sikeres elszakadása és egy esetleges újabb Kelet-Turkesztán létrehozásának veszélye így egyáltalán nem fenyegeti Kínát. Ezáltal is több hangsúlyt fektethetnek a belső egyenlőtlenségek további felszámolására és a társadalom sikeres stabilizálására.

MELLÉKLETEK

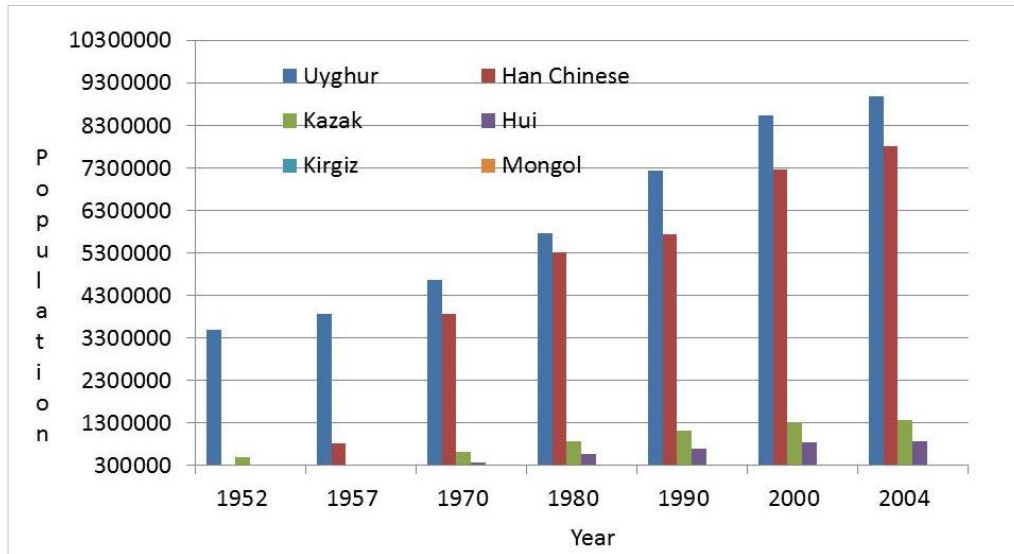
0.1 ábra: Főbb nemzetiségek és azok nyelvi megoszlása Kínában

Chinese ethnics groups. Britannica picture.

<http://notesonliberty.files.wordpress.com/2013/10/2/ethnic2bmap2bof2bchina.ojf>. (letöltve: 2014. január 5.)

1.1 ábra: Demográfiai változások Xinjiangban

2.1. ábra

Table 1: Key Background Characteristics of the Ürümchi Respondents, by Ethnicity

Background Characteristics	Han Chinese*	Uyghurs*
Age (mean/s.d.)	51.5 (12.7)	49.8 (12.1)
Sex (%)		
Men	53.7 (430)	47.2 (377)
Women	46.3 (371)	52.8 (422)
Married (%)	90.6 (726)	85.0 (679)
Local Residents (%)	32.6 (261)	44.8 (358)
Education (%)		
Illiterate/Semi-literate	10.5 (84)	10.5 (84)
Primary School	13.1 (105)	24.9 (199)
Junior High School	23.7 (190)	25.2 (201)
Senior High School	20.5 (164)	10.1 (81)
Vocational School	8.7 (70)	8.3 (66)
Community College	16.2 (130)	10.9 (87)
University	7.2 (58)	10.1 (81)
Mean/S.D.	3.82/1.75	3.54/1.84
Full-time Work (%)	57.7 (461)	62.0 (495)
State Employment (%)	76.3 (240)	59.7 (477)
CCP (%)	30.0 (240)	13.0 (104)
Health (%)		
Very Good	31.8 (255)	53.3 (426)
Good	38.6 (309)	21.7 (173)
Okay	19.0 (152)	13.8 (110)
Poor	10.6 (85)	11.3 (90)
Father State Worker (%)	49.3 (395)	32.2 (257)
Total	801 (100%)	799 (100%)

*Figures in parentheses are the numbers of cases.

Zang, Xiao Wei. 2011. Uyghur-Han Earnings Differentials in Ürümchi p. 151 In: *The China Journal* No. 65.

2.2. ábra

Table 3: Multivariate Analyses of Intergroup Income Inequality

Covariates	Model 1 Ürümchi	Model 2 State Sector	Model 3 Non-State Sectors
Age	.005 (.004)	.002 (.003)	-.010 (.008)
Men	1.047 (.086)**	.394 (.060)**	1.546 (.187)**
Married	-.249 (.123)*	.154 (.090)	-.928 (.237)**
Local Resident	-.052 (.092)	-.106 (.066)	.016 (.177)
Health	.069 (.043)	-.101 (.031)	.123 (.084)
Full-time Work	1.805 (.0933)**	.445 (.068)**	4.122 (.188)**
Education	.189 (.028)**	.170 (.018)**	.140 (.068)*
CCP	.168 (.110)	.283 (.069)**	.208 (.373)
State Employment	1.775 (.095)**	—	—
Father State Worker	-.025 (.098)	.077 (.068)	-.221 (.208)
Uyghur	-.369 (.083)**	.031 (.059)	-.727 (.176)**
R ²	.541	.281	.704
F-Statistics	170.349**	42.107**	119.151**
N	1,600	1,088	512

* P<.05 ** P<.01. Figures in parentheses are standard errors.

Zang, Xiao Wei [2011]: Uyghur-Han Earnings Differentials in Ürümchi p. 153 In: *The China Journal* No. 65.

-
- ¹ JACQUES, Martin. 2009 *When China Rules the World - The End of the Western World and the Birth of a New Global Order*. New York: The Penguin Press.
- ² NYE, Joseph S. 2005 „The Rise of China's Soft Power”. *The Wall Street Journal Asia*, 2005. december 29.
- ³ An introduction to China's Provinces, Municipalities and Autonomous Regions. <http://www.china.org.cn/english/features/ProvinceView/156243.htm>. Letöltve: 2013. december 29.
- ⁴ HU, Yue. 2010 „Xinjiang's Promising Future”. *Beijing Review*, No. 11. Letöltve: 2014. január 1. http://www.bjreview.com.cn/Cover_Story_Series_2010/2010-03/14/content_257580.htm.
- ⁵ Ethnic Minorities in Xinjiang. <http://www.china.org.cn/english/139389.htm>. Letöltve:2013. december 30.
- ⁶ PANNELL, Clifton W. és Schmitt, Philipp. 2006. „Structural change and regional disparities in Xinjiang, China”. *Eurasian Geography and Economics*, 329-352.
- ⁷ CLARKE, Michael. 2008 „China's 'War on Terror' in Xinjiang: Human Security and the Causes of Violent Uyghur Separatism”. *Terrorism & Political Violence*:271-301. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546550801920865#.U1Udufl_ujE. Letöltve:2013. december 29.
- ⁸ CHRISTOFFERSEN, Gaye. 1993 „Xinjiang and the Great Islamic Circle: the impact of transnational forces on Chinese regional economic planning” *The China Quarterly* No. 133: p.136 <http://www.jstor.org/stable/654242>. Letöltve:2014. január 2.
- ⁹ LUTFI, Ahmad. 2001 „Blowback: China and the Afghan Arabs”. *Issues and Studies* No.1 :160-214. <http://www.airitilibrary.com/Publication/alDetailedMesh?DocID=10132511-200101-37-1-160-214-a%20>. Letöltve: 2014. január 2.
- ¹⁰ BERNÁT,Péter. 2009: „Az ujjur kérdés és ami mögötte van”. *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet elemzések*: 3. 2009/15 www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=41. Letöltve: 2013. november 29.
- ¹¹ Loc.Cit.
- ¹² The Uyghur American Association. 2013 Sacred Right Defiled: China's Iron-Fisted Repression of Uyghur Religious Freedom . <http://docs.uyghuramerican.org/Sacred-Right-Defiled-chinese.pdf>. Letöltve: 2014. január 3.
- ¹³ BBC News. 2013. augusztus 13 „Xinjiang profile”. <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-16860974>. Letöltve: 2014. január 3.
- ¹⁴ Uyghur Human Rights Project. 2013 „To Strike The Strongest Blow: Questions Remain Over Crackdown On 2009 Unrest In Ürümqi”. <http://docs.uyghuramerican.org/to-strike-the-strongest-blow.pdf>. Letöltve: 2014. január 3.
- ¹⁵ Xinhua Híregyűjtés. 2009. július 9. "7.5' Shì jiàn sǐ wáng shù zēng zhì 156 rén,1080 rén shòu shāng" - „A '7.5'-i zavargások halálos áldozatainak száma 156 fő,

a sebesülteké 1080” <http://leaders.people.com.cn/GB/9611147.html>. Letöltve: 2014. január 3.

- ¹⁶U.S.Department of State. „Foreign Terrorist Organizations” <http://www.state.gov/documents/organization/65479.pdf>. Letöltve: 2014. január 4.
- ¹⁷The New York Times. 2013. december 31. „U.S. Frees Last of the Chinese Uighur Detainees From Guantánamo Bay”. http://www.nytimes.com/2014/01/01/us/us-frees-last-of-uighur-detainees-from-guantanamo.html?_r=0. Letöltve: 2014. január 4.
- ¹⁸MILLWARD, James A. 2004. „Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment”. *Policy Studies*. 6: 22-25
- ¹⁹Amnesty International. 2010. július 2 „New testimonies reinforce call for China to investigate Xinjiang riots”. <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/report/new-testimonies-reinforce-call-china-investigate-xinjiang-riots-2010-07-02>. Letöltve: 2014. január 4.
- ²⁰Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. 2009. július 30. „Shàng hǎi hé zuò zǔ zhī – Sanghaji Együttműködés Szervezete” http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gjhdqzz_609676/lhg_610734/t528036.shtml. Letöltve: 2014. január 4.
- ²¹HEIKE Holbig. 2006 „Ideologische Reform und politische Legitimität in China: Das Erbe der Ära Jiang Zemins”. Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien, Hamburg.
- ²²Xī bù dà kāi fā – Xīn jiāng kāi fā guī huà sī lù – Nyugati területek nagy fejlesztése – Xinjiang fejlesztésének programjai. <http://test.xjyl.gov.cn/info/1197/3299.htm>. Letöltve: 2014. január 4.
- ²³MONEYHON, Matthiew D. 2003. „China’s great western development project in Xinjiang: economic palliative, or political trojan horse?” *Denver Journal of International Law and Policy*
- ²⁴SHAN, Wei and Weng, Cuifen. 2010. „China’s new policy in Xinjiang and its challenges” *East Asian Policy*: 61-63. http://www.eai.nus.edu.sg/Vol2No3_ShanWei&WengCuifen.pdf. Letöltve:2014. január 4.
- ²⁵Global Times. 2010. június 28. „Foreign investment expected to boost restive Xinjiang”. <http://www.globaltimes.cn/business/china-economy/2010-06/545975.html>. Letöltve: 2014. január 4.

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinusembassy.com